

חדש ר"ח ROŠ CHODEŠ

SIVAN
TAMUZ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Šavuot, vyřezávaný papír, začátek 20. století, východní Evropa.

JOM CHAG ŠAVUOT HAZE, ZMAN MATAN TORATEJNU
(Den svátku Šavuot, čas darování Tóry)

PODPORUJEME VÁS, ALE NEBRAŇTE SE

Oddělme obecnou podporu Izraele od jeho konkrétních kroků v Gaze. Ty obhajovat nelze a je správné je odsoudit. To je prohlášení prezidenta Petra Pavla, které zní rozumně a umírněně. Mnozí citliví lidé na to čekali a jistě to i přivítali. Je to ale přesně to, čemu se říká kvadratura kruhu: Podporujeme vás ve vaší obraně před teroristy, ale moc jim neubližujte. Jistěže ne každý izraelský válečný čin je automaticky ospravedlnitelný, ale nikdo asi není schopen poradit, jak tedy tu válku vést, když vedení takové války se provádí konkrétními kroky a vede k „humanitární katastrofě“. Není válka, která k ní nevede.

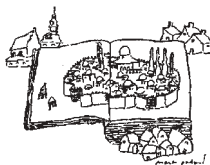
Prezident ještě neříká, že Izrael je zločinecký stát. Jinde už je běžné obviňování z genocidy, masového vraždění, válečných zločinů, kterých se má dopouštět izraelská armáda a dnes již definitivně kriminální Stát Izrael. Pro tyto hlasy byl hororový masakr ze 7. října 2023 v podstatě nepříjemný incident, něco, na co by se vlastně mělo buď rychle zapomenout, nebo to vyložit jako čin zoufalců, kteří k němu byli donuceni svou beznadějí, jež spočívá v existenci židovského státu.

Neboť on je hlavní zločin a problém Blízkého východu. A ten bude spravedlivě vyřešen, až ten stát nebude: což je sice utopie, ale stojí za ni prolévat krev Židů i svou. Zvlášť když má tento sen po světě tolik odhodlaných příznivců a podporovatelů – i u nás se pod palestinskými vlajkami scházejí každý týden a volají po Palestině od „řeky k moři“.

Ale výrok o omezené a jaksi dobrými mravy podmíněné podpoře Izraele vypadá a zní trochu jinak. Je do určité míry pochopitelnou reakcí na současně obrazy z Gazy, obrazy opravdu bolestné, tragické, srdcervoucí. Obrazy zraněných, vyhladovělých a mrtvých dětí v sutinách domů, na lůžkách rozbitých nemocnic. Člověk by neměl srdce, kdyby neustrnul a kdyby ho nezachvátila zlost, že tohle musí přestat. A že viník tohoto utrpení musí být potrestán a odsouzen. Jenže viníkem těchto srdceryvných skutečností není Izrael, viníkem je Hamás! Viníkem rozbombardovaných německých měst nebyli piloti RAF, ale nacistický režim.

Jistě, jsou to důsledky izraelských válečných akcí. To je ale jen část pravdy. Ta důležitější část té pravdy je, že izraelské akce jsou důsledkem masakru ze 7. října a únosu stovek rukojmích. Kdyby nebyl

AKTUALITY

7. říjen, nebyla by rozbitá Gaza. Sedmý říjen nebyl jen nějaký teroristický čin: pro Izrael to byl válečný čin, na který není jiná odpověď než válka. Žádný stát by na 1200 zabitých, podřezaných, znásilněných, uvláčených, rozsekanych žen, dětí a neozbrojených civilistů na vlastním území nemohl opovědět jinak než snahou tomu jednou provždy zabránit. Bohužel, lidská rasa nemá k eliminaci vrahů k dispozici jiné prostředky než jejich dopadení, potrestání. Jsou-li ti vrazi organizovaní, pak porážku ve válce, likvidaci. Tito vrazi, původci pogromu ze 7. října, byli extenzí masové „státní“ teroristické organizace, Hamásu, která byla (a je) prorostlá s civilními strukturami Gazy: tunely Hamásu měly (a zbylé mají) vstupy z nemocnic, škol či soukromých bytů, jejich bojovníci (byli) jsou zároveň civilními obyvateli, vzhledem k výjimečné demografii (75 procent obyvatelstva je pod 25 let) jsou mnozí nedospělí, ozbrojenci jsou často teenageři, podle „humanitárních organizací“ ovšem děti.

Boj s takovým proteovským – tedy nestálé se měnícím, těžko postižitelným, stále dorůstajícím – protivníkem má rysy boje s chimérou, mytologickou příšerou, které s každou useknutou hlavou dalších deset doroste. Každá ta další setnutá hlava je dalším argumentem v neprospěch toho, kdo se s takovou obludou utká. Válečník s takovým osudem nemůže zůstat nevinným. Jeho vina je však zcela jiného druhu než vina té obludy, jejíž drápy budou kolem sekát, dokud se její dračí tělo bude chvět v posledních záškubech vzteku.

Jiří Peňás, Echo Prime.cz

OBĚTEM HOLOKAUSTU

U pomníku padlým a umučeným na českém hřbitově v Hostivaři se sešli zástupci městské části Praha 15 v čele se starostou

Michalem Fischerem, Oblastní organizace ČSBS Praha 15, Obce baráčníků Horní Měcholupy a TJ Sokol Hostivař. Odhalena zde byla také pamětní deska dvanácti hostivařským obětem holokaustu. Po položení věnců se stuhami v barvě trikolory zazpívaly děti ze ZŠ Hostivařská státní hymnu. Poté se všichni účastníci přemístili k pomníku v Horních Měcholupech, kde také proběhla vzpomínková akce. Zde se o hudební vystoupení postarali žáci ze ZŠ Křimická a Nad Přehradou.

pp

PIETNÍ AKT V LETECH

K tomu nebýt lhotejný vyzval v neděli 11. května v Letech u Písku předseda Senátu Miloš Vystrčil. Je to právě lhotejnost, která otevírá dveře k násilí, genocidě a holokaustu, řekl ve svém projevu při pietní akci k uctění památky obětí koncentračního tábora pro Romy a Sinty, který byl v Letech zřízen v roce 1942. Zahynulo v něm přes 300 lidí, většinou dětí. Od loňského roku je na jeho místě památník. Podle ředitelky muzea Jany Horváthové ho navštívilo za loňský první rok provozu asi 10 000 lidí.

Koncentračním táborem v Letech podle historiků od srpna 1942 do května 1943 prošlo přes 1300 Romů, mužů, žen i dětí. Část z nich zahynula později v nacistických vyhlazovacích táborech. Pietní shromáždění bylo organizováno Výborem pro odškodnění romského holokaustu v ČR, s přispěním Ministerstva kultury ČR a s podporou Nadačního fondu obětem holokaustu.

ir

OBSAH

Dva projevy 3, 20

Komentář k Tóře 4–5

Jsme odnikud a odevšad – rozhovor s režisérkou Frederikou Smetana 6–8

Navracení jména 9

„Příliš mnoho Židů“ – zpráva o antisemitismu na Harvardově univerzitě 10–11

Ochrana pana doktora – památce JUDr. Jana Chudoby 12–13

Metafyzika a zoufalství – výstava Viktora Pivovarovy v pražském DOXu 14–15

Proti režimu – recenze knihy 16

Kuchařka a průkopnice – o vegetariánské kuchařce Fanii

Lewando 17, 20

Izrael: Chce Trump totéž co Bibi? 21

Výběr z českých médií 22

Čakanie na incident 23

Zprávy, kultura, inzerce 24–27

Zprávy ze světa 28

Terezínská tryzna, každoroční vzpomínková akce k uctění obětí nacistické perzekuce, se letos uskutečnila 18. května také jako připomínka 80. výročí osvobození a konce druhé světové války. Hlavní projev za účasti prezidenta republiky Petra Pavla, dalších nejvyšších ústavních činitelů a reprezentantů zastupitelských sborů zemí, jejichž příslušníci byli v Terezíně perzekvováni, pronesl předseda vlády ČR Petr Fiala. Za pamětníky promluvil přeživší terezínského ghetta Fedor Gál. Závěrečné modlitby pronesli vrchní zemský rabín Efraim K. Sidon a litoměřický vikář Radek Jurnečka.

PROJEV PŘEDSEDY VLÁDY PETRA FIALY

Vážený pane prezidente, paní předsedkyně, pane předsedo, vážení ústavní činitelé, především vy, kteří jste byli nuceni přežít hrůzy války a jste tu dnes s námi, dámy a pánové.

Je mi ctí, že tu mohu promluvit právě dnes, v roce, kdy si připomínáme 80. výročí vítězství nad nacistem a konce druhé světové války. A je pro mě ctí, že mohu promluvit na tomto místě, které je také spojeno s osudem mé rodiny.

Ačkoli terezínská pevnost původně vznikla jako opěrný bod na obranu rakouské monarchie, nakonec po většinu své historie sloužila jako vězení. Za nacistické okupace se tzv. Malá pevnost stala obávanou věznicí gestapa, kterou prošlo 32 000 vězňů, převážně českých odbojářů a politických odpůrců nacismu.

Krátce nato se celé město proměnilo v židovské ghetto, ve vězení pro více než 155 000 Židů z několika evropských zemí. Přibližně 35 000 z nich zemřelo přímo tady v Terezíně v důsledku hladu, nemoci a nelidských podmínek. Dalších více než 88 000 bylo postupně deportováno do vyhlazovacích táborů, z nichž většina se nikdy nevrátila.

Jsou to děsivá čísla, která si opakujeme už 80 let. A někdo by mohl říct, že je to smutná historie, k níž už dnes není co dodat. Ale to by byla tragická chyba.

My se tu totiž nescházíme proto, abychom vykonali nějaký rituál. Máme tu konkrétní, velmi důležitý úkol: Připomenout odkaz Terezína a pochopit jeho význam pro nás, pro naši dobu. A také proto chci zmínit dva možná o něco méně často připomínané aspekty celé věci.

Zaprvé si musíme uvědomit, že Terezín nebyl jen součástí vražedného systému.

Hrál také významnou roli v nacistické propagandě. Režim jej domácímu i zahraničnímu publiku prezentoval jako „město, které vůdce daroval Židům“, ačkoli ve skutečnosti nebylo ničím jiným než přístupnými stanicí do Osvětimi a dalších táborů. Právě tento manipulativní rozměr dodává Terezínu zvláštní hrůznost – a varuje nás, abychom se už nikdy nenechali otupit propagandou.

Ta se totiž v zásadě nemění. Za nacistické okupace se z vězení stalo „sídelní město“, hlad terezínských dětí okupační moc vyřešila termínem „zhoršené zásobování“, místo deportací do táborů smrti se mluvilo o „přesídlení“. A vražda bez naděje na milost se označovala pozoruhodným termínem „zvláštní zacházení“.

Nebylo to překvapivé. Vzpomeňme si, že nacisté nazývali krádež našich pohra-

TEREZÍNSKÁ TRYZNA 2025 DVA PROJEVY

ničních území „ochranou Němců“ a podobně obsazení zbytku republiky označovali pojmem „přijetí pod ochranu Říše“.

Dámy a pánové, je naší povinností srovnávat tehdejší lži a cynické eufemismy s těmi dnešními. I když to leckomu není příjemné. Propaganda pokračuje dál. Ne ve stejné podobě, ale se stejným cílem – zamlžit, znevěrohodnit, a hlavně otupit. I naše doba má své agresivní diktátory, dobývaná a okupovaná území, nevinné lidi, kteří trpí. Z krádeže ukrajinského území se stává ochrana Rusů, z invaze „denacifikace“. Naše výzvy k dodržování mezinárodního práva Kreml označuje za „konfrontační rétoriku“. Už to všechno známe. Nesmíme na tuto hru přistoupit.

A zadrhé: Věřím, bychom Terezín měli vnímat nejen jako varování, ale také jako svědectví o naději.

Přes hrozivou realitu ghetta se v těchto zdech spontánně zrodil kulturní život – divadlo, koncerty, opera, výtvarná díla, tajné časopisy. Umění tu nebylo jen pro zábavu, byl to druh obrany. Způsob, jak si zachovat lidskou důstojnost uprostřed naprosto nelidských podmínek. Opět se potvrdilo, že člověka můžete zavřít, ale nemůžete mu vzít svobodu myšlení a jeho svědomí. Že žádný nenávistný režim nemůže zcela zvítězit, protože nad lidským duchem nemá nikdy poslední slovo.

Verše v časopise, propašované motáky, zápisky ukryté za trámem na půdě... to

všechno jsou slova, která nám dnes pomáhají lépe pochopit, co se tu dělo. Byla to slova, která nevyhrála válku. Byla to slova, která nezachránila svým autorům život. Ale pomohla pro nás uchovat pravdu.

Každý, kdo chce porozumět naší historii i univerzálním otázkám dobra a zla, by si měl tato svědectví prohlédnout přímo tady, v Památníku Terezín. Z úcty k mrtvým i kvůli odpovědnosti, kterou máme dnes vůči sobě navzájem.

Pokud totiž dovolíme, aby slova terezínských vězňů vybledla a zmizela, bude to hlavně náš problém. Kdo zapomene, neztrácí jen minulost, ale ztrácí i orientaci v přítomnosti.

Dámy a pánové, Terezín by pro nás neměl být symbolem ponížení a rezignace. Je to místo, které se stalo obdivuhodnou demonstrací lidského života – navzdory tomu, co nacisté plánovali.

Smrt byla všudypřítomná, ale přesto nezvítězila absolutně. Nezvítězila nad lidským duchem, neumlčela lidi, kteří k nám dodnes promlouvají – přes těch celých osmdesát let, přes několik generací, přes změny režimů, přes zdi, ostatné dráty a vířící prach dějin.

A záleží na nás, jak dlouho tato slova – v našem vlastním zájmu – zůstanou jasná a srozumitelná.

Děkuji vám.

PROJEV FEDORA GÁLA

Vážení účastníci letošní tryzny zde v Terezíně, odkdy jsem se dozvěděl, že mám tady a dnes promluvit, přemýšlím, co říct. Co říct?! Člověk cítí potřebu mlčet, zatínat pěsti, řvát.

Stojíme na místě utrpení lidí, jejichž úděl formovala ideologie nacionálního socialismu, náboženských předsudků a pud chamtivosti. Tato ideologie, tyto předsudky a tento pud zničily životy milionům nevinných lidí. Mě osobně připravily o prarodiče, tátu, většinu blízkých. Umírali v plynových komorách, na pochodech smrti a v pogromech.

Já však chci dnes připomenout ty statečné, jako například Rudolfa Vrba a Alfředa Wetzlera, kteří svým útekem a zprávou z Osvětimi riskovali životy, aby zachránili před deportacemi maďarské Židy. Chci mluvit o slovenském židovském lékaři, který v terezínském špitálu umožnil mé statečné mámě, aby mě porodila. Chci mluvit i o tom esesákovi, který když ráno uviděl blondáté mimino v krabici od margarínu, nezačal řvát jako obvykle. (pokračování na str. 20)

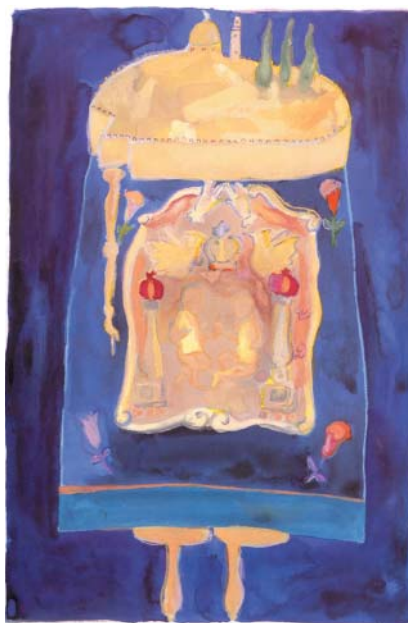
PŘIPOMÍNKA VINY

V oddíle Naso věnuje Bůh velkou pozornost mužské žárlivosti a přikazuje, aby každý muž, jemuž zahne jeho žena a vyvolá v něm podezření, že s ní někdo souložil výronem semene a zůstane to skryto očím jejího muže, a ona to utajila a nebylo na ni svědka a nebyla přistižena, a jeho zachvátil duch žárlivosti a žárlí na svou ženu, přivede svou ženu ke knězi a přinese za ní desetinu éfy ječné mouky. At' už jej zachvátil duch žárlivosti a ona se poskvrnila, nebo ho zachvátil duch žárlivosti a ona se neposkvrnila, nesmí však lít na moučnou oběť olej a dát na ni (vonnou) levona, neboť je to moučná oběť žárlivosti, oběť připomínky, připomínající vinu.

Text vychází ze skutečnosti, že žena muži „zahnula“, což v něm vyvolá podezření, že s ní někdo souložil výronem semene. To znamená, že sice opustila dobré mravy, ale muži zůstalo skryto, do jaké míry, aby ji, když ji nepřistihl inflagranti, mohl obvinít ze zpronevěry, a nemá pro to ani očitého svědka. Jeho podezření se sice opírá jen o to, že pocítil závan žárlivosti, ale pro Boha dostatečný důvod, aby manželovi v této situaci přikazoval si v této věci udělat jasno s Boží pomocí, a dokonce asistencí. Kněz, kterého manžel podezřelé ženy vyhledá, vezme do hliněné nádoby svatou vodu z umývadla, kde si kněží omývají ruce a nohy před vstupem do svatyně a k oltáři, vezme z prachu, který bude na zemi Božího příbytku, a přidá jej k vodě. A když postaví tu ženu před tvář Hospodina a rozpustí jí vlasy, dá jí na dlaně moučnou oběť připomínky, což je oběť žárlivosti, a v rukou kněze bude ta ztrpčující voda. Kněz pak ženu zapřísahá a řekne jí: Jestliže s tebou žádný muž nesouložil a tys nezahnula pod svým mužem, budiž očistěna touto trpkou vodou, jež ztrpkne. Běda ti však, jestliže jsi zahrnula pod svým mužem a znečistila se a zpronevěřila a nějaký muž mimo tvého muže dal ti svůj výron! Hospodin tě vydá kletbě a za odstrašující příklad mezi tvým lidem a Hospodin ti dá lůno zmetající a tvé břicho nafouklé. (...) A ta žena řekne: Amen, amen, a když kněz napíše všechny ty kletby na pergamenový svitek, smyje je do ztrpčující vody a dá tu vodu ženě vypít.

Provinilá žena se nafoukne a potratí, stane se mezi svým lidem živoucí kletbou, ale že by ji Bůh vydal za odstrašující příklad mezi jejím lidem, už psáno není. Snad tím Tóra vysvětluje smysl živoucí kletby, ale může to být vynecháno vzhledem k budoucnosti. Z Talmudu víme, že

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: *Měsíc sivan*, 1997.

byla nalezena zlatá destička s vyrytým textem prokletí, kterou darovala jeruzalémskému Chrámu královna Helena z Adiabene. Tato slavná proselytka žila před jeho zničením a její synové ještě bojovali s Římany v židovském povstaleckém vojsku. Její zbožný dar však nemohl být dlouho používán, protože příkazy, týkající se zkoušky nevěrné ženy, ztratily smysl ještě před zkázou Chrámu. Mišna uvádí, že některé Boží příkazy ztratily již před zkázou Chrámu smysl, jako například obřad stětí jalovice, jenž měl očistit od viny obyvatele města, v jehož blízkosti byl nalezen zavražděný člověk. Podle Mišny bylo chronicky známo, že to je dílo vůdce rebelů Eleazara, které za sebou beztrpě zanechával v Judeji, aniž by byl za ty vraždy volán k zodpovědnosti. Podobně obvyklým jevem se zřejmě stala i ženská nevěra. Žádný manžel už kvůli tomu, že se ho zmocnila žárlivost, nevyhledával kněze, aby jej očistili od pocitu viny, že třeba neprávem pode-

zírá svou ženu, že mu chce podstrčit dítě jiného muže, jako by bylo jeho vlastní.

Tím se vracíme k podstatě problému žárlivého manžela. Ačkoli mu asi nebylo lhostejné, že ji viděl si povídat v ústraní s jiným mužem, nebo se s ním dokonce líbat. To, z čeho ji podezíral, bylo, že s ním souložil výronem semene jiný muž, a kdyby si v tom neudělal jasno, mohla by mu porodit syna, kterého nezpłodil. Nejenže by jej živil a vychovával, ale byl by jeho dědicem. Můžeme říci, že jak pokud jde o dědičnou půdu, tak o jeho DNA.

Hebrejščina nedělá rozdíl mezi *zer'a*, které bylo do ženy uloženo jako kapka spermatu, a *zer'a*, jež žena po devíti měsících těhotenství muži porodí a vrátí z úschovy jako jeho potomstvo. Po celou tuto dobu manžel spoléhá na čestnost, s níž se manželka ujímá svěřeného *zer'a* a nechává je ve svém lůnu dozrát v jeho potomstvo. Jestliže by však byl podveden, vychovával by v lidu Jisraele plod nečesti a zkaženosti, který by plodil své další plody. V zásadě jde tedy o příběh zpronevěřené věci nebo zvířete.

Když nežidovský věstec Bileam žehná Jaakovovi stany a Jisraeli příbytky, žehná právě ryzosti lidu, jenž v nich sídlí a plodí a vychovává v nich své potomstvo. Proto rada, již poskytuje moabskému králi, jak od tohoto lidu odvrátit Boží požehnání, směřuje právě proti zachování ryzosti rodiny, a není, myslím, v historii lidstva a lidu Jisraele období, kdy by jeho rada nesla tak vydařené ovoce jako v posledním století.

Raši ve svém komentáři k množnému číslu moučné oběti *kena'ot*, žárlivostem, traduje výklad, že jde o oběť, připomínající dvě žárlivosti, jednou je žárlivost manžela a jednou žárlivost Hospodina. Podílejí se na ní jak člověk, tak Bůh. Již v Desateru o sobě Bůh prohlašuje: Já, Hospodin, tvůj Bůh, jsem Bůh žárlivý, vyhledávající vinu otců na jejich synech do třetího, čtvrtého pokolení těch, kdo mne nenávidí, a milostivý k tisící pokolení těch, kdo mne milují. To by dávalo smysl, protože Bůh stvořil člověka, aby mu byl podoben, ale jak si potom vysvětlit shmutí zkoušky, již měla být podrobena manželka, podezřelá z cizoložství, že muž bude očistěn od viny a žena ponese svou vinu? Co spáchal špatného, že by se za to měl cítit vinen? Byl tím duch žárlivosti, který ho přiměl vyhledat kněze, nebo to byla sama moučná oběť, která připomíná vinu na tak svatém místě, a přitom je z ječmene, potrawy pro dobytek?

EFRAIM K. SIDON

ZOUFALSTVÍ VŮDCŮ**Behaalotcha (4M 8,1–12,16)**

Hebrejská bible, Tanach, je výjimečná tím, jak realisticky zobrazuje lidské povahy. Její hrdinové nejsou nadlidé a ti, kdo se hrdinně nechovají, zase nejsou archetypální padouši. I ti nejlepší mají své chyby a i ti nejhorší své spásné ctnosti; černobílý přístup k morálce tu neplatí. Rabínské midraše proto často reinterpretovaly příběhy tak, aby se dobro stalo skutečným dobrem a zlo opravdovým zlem.

Zatímco ve starověkých mýtech byli bozi napůl lidé a napůl božstva, monoteistický Bůh je výlučně Bohem a lidé lidmi, tedy křehkými a složitými stvořeními, obdařenými silnými i slabými stránkami. S biblickými hrdiny se neztotožňujeme proto, že jsou velcí, ale proto, že jsou neustále lidmi. Náznovým příkladem může být i naše sidra, v níž jeden z největších náboženských vůdců propadá zoufalství.

Kontext je dobře známý: Židé si po východu z Egypta, kdy unikli otroctví, stěžují na stravu, na to, že na své pouti pouští nemají maso, zeleninu, ryby, cibuli a česnek, že nemají nic „než ten man“ (4M 11,6). Což už se stalo, ale tentokrát zažívá Mojžíš něco, co bychom mohli nazvat zhroucením, když zoufale volá k Hospodinu: „Nemohu tento lid sám unést, je na mě těžký! A jestli mi tohle děláš a nalezl jsem milost ve tvých očích, raději mne, prosím, zabij, ať se nemusím dívat na zlo, které mne potkalo!“ (4M 11,14–15) Mojžíš se modlí za smrt! A v Tanachu není sám, zmiňme alespoň tři další zoufalé proroky: Eliáše, Jonáše a Jeremiáše.

Proč bývají ti nejschopnější často nejnáchylnější k pocitům selhání? Existuje psychologické vysvětlení, ale na nejjednodušší úrovni se nabízejí povahy biblických postav: urputná touha změnit svět spojená s hlubokým pocitem osobní nedostatečnosti. Mojžíš říká: „Já že vyvedu syny Jisraele z Micrajim?“ (2M 3,11) Jeremiáš praví Bohu: „Neumím přece mluvit! Jsem ještě dítě!“ (Jer 1,6) A Jonáš se snaží před Bohem ukrýt, aby nemusel napomínat občany Ninive.

Ale nakonec všichni svůj úkol plní: nevěří ani tak v sebe jako v Boha, v úkol, který mají splnit a nikdo jiný jej dělat nechce. Velikost vůdce prorockého typu neleží v něm, ale mimo něj: v tom, že si je vědom toho, že ačkoli se sám necítí dostatečně schopný a silný, byl povolán, aby vykonal čin, který se vykonat musí.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.

BOHOSLUŽBY**v pražských synagogách sivan 5785 – červen 2025****Staronová synagoga**

1. 6. neděle	předvečer Šavuot	19.30 hodin <i>začátek svátku 20.45 hodin</i>
2. 6. pondělí	1. den ŠAVUOT 2M 19,1–20,23; mf: 4M 28,26–31; hf: Ez 1,1–28; 3,12 mincha a maariv	19.25 hodin
3. 6. úterý	2. den ŠAVUOT MEGILAT RUTH 5M 15,19–16,17; mf: 4M 28,26–31; hf: Abk 3,1–19 MAZKIR	<i>konec svátku 22.12 hodin</i> 19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.49 hodin</i>
6. 6. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	<i>konec šabatu 22.16 hodin</i> 19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.54 hodin</i>
7. 6. sobota	NASO 4M 4,21–7,89 hf: Sd 13,2–25 perek 1	<i>konec šabatu 22.22 hodin</i> 19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.57 hodin</i>
13. 6. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	<i>konec šabatu 22.25</i>
14. 6. sobota	BEHAALOTCHA 4M 8,1–12,16 hf: Za 2,14–4,77 perek 2	<i>konec šabatu 22.25</i>
20. 6. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	<i>konec šabatu 22.25</i> 19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.56 hodin</i>
21. 6. sobota	ŠLACH LECHA 4M 13,1–15,41 hf: Joz 2,1–24 perek 3	<i>konec šabatu 22.25</i> 19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.56 hodin</i>
26. 6. čtvrtek	1. den Roš chodeš tamuz	<i>konec šabatu 22.25</i> 19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.56 hodin</i>
27. 6. pátek	2. den Roš chodeš tamuz mincha, kabalat šabat, maariv	<i>konec šabatu 22.25</i> 19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.56 hodin</i>
28. 6. sobota	KORACH 4M 16,1–18,32 hf: 1S 11,14–12,22 perek 4	<i>konec šabatu 22.25</i> 19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.56 hodin</i>
4. 7. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	<i>konec šabatu 22.25</i> 19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.56 hodin</i>
5. 7. sobota	CHUKAT 4M 19,1–22,1 hf: Sd 11,1–33 perek 5	<i>konec šabatu 22.25</i> 19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.56 hodin</i>

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin, mincha ve 14 hodin.

Šachrit v pondělí a ve čtvrtek v 7 hodin.

O šabatu mincha ve 13.40 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

JSME ODNIKUD A ODEVŠAD

Rozhovor s herečkou a režisérkou Frederikou Smetana

Foto archiv.

Česko-francouzská herečka, divadelní režisérka a produkční **FREDERIKA SMETANA** se narodila a vyrůstala v Nice, kde také absolvovala divadelní konzervatoř. Ve studiích pak pokračovala v Paříži. Na divadelních projektech spolupracovala například s Petrem Formanem, Sergem Baudem, Danielem Mesguichem. V 90. letech pracovala v pražském Francouzském institutu, kde byla zodpovědná za divadelní a taneční projekty. Spolu s Michalem Lázňovským založila a vede divadelní společnost Golem.

Už skoro třicet let tvoříte tvůrčí pár s dramatikem a režisérem Michalem Lázňovským. Musím říct, že obdivuju, jak se vzájemně doplňujete a jak dlouho jste spolu vydrželi. Jak se vlastně vaše spolupráce vyvíjela?

Roku 1996 jsme s Michalem založili v Praze divadelní soubor Na voru, první představení jsme hráli v Dejvickém divadle. Byl to *Pekelný stroj* Jeana Cocteaua. Hráli jsme původně v češtině a někdy jsme už hotové představení převedli do francouzské verze a hráli ve Francii. Určitý přelom znamenal rok 2002, kdy se ve Francii konala Česká sezona. Nazkoušeli jsme pro tu příležitost představení *Konec světa v salonu Gogo*, což byl pražský kabaret z textů meziválečných spisovatelů. Měsíc jsme to hráli v cirkusovém stanu v Paříži. To nás inspirovalo k tomu, abychom ve Francii založili asociaci Hotel Evropa, v jejímž rámci jsme pak produkovali další představení už přímo ve Francii, kam se čím dál tím víc přesouvalo těžiště naší práce. Až jsme tu zakotvili úplně, já

také fyzicky, vrátila jsem se do kraje Trièves, odkud byla moje babička. Michal bydlí v Praze, ale často sem dojíždí. Když jsme se rozhodli začít pracovat tady, museli jsme změnit název: Divadlo Na voru bylo pro Francouze přece jen trochu složitě. Hledali jsme něco, co by nám pomohlo zachovat si alespoň v názvu pražskou identitu, proto Golem. Praha v období mezi dvěma válkami, to byl takový základ, ovzduší, z něhož jsme umělecky vycházeli.

Všechna naše rozhodnutí jsou společná, co se výběru témat týče. Texty, to je spíš Michalova práce. Adaptace nebo původní hry.

Máte výrazný a rozeznatelný styl. Vaše představení jsou vždy silně založena na textu, často jde o čtené divadlo a také o divadlo v jistém smyslu dokumentární. Mám dojem, že spíše než o divadelní efekt vám jde o to předat publiku něco velmi určitého.

Co se formy týče – ta se hodně odvíjí od podmínek. Pracovali jsme například s operou v Dijonu, pro kterou jsme vytvořili představení založené na vzpomínkách Friedelind Wagnerové, vnučky Richarda Wagnera, která se vzepřela svojí slavné rodině a celý život bojovala proti nacismu a jeho dědictví. To byla objednávka od velkého divadla – a tam jsme mohli dělat skutečně vizuální divadlo, i když stále založené na historii. Ale u většiny našich projektů víme, že nebudeme mít velkou scénu, ale mnohem spíše různé prostory, jimž budeme muset představení přizpůsobovat.

Kolem témat historie a paměti pracujeme už delší dobu, první představení, které jsme v tom duchu vytvořili, bylo o židovských dětech z dětského domova v Izieu. Materiál, který tu Michal převedl do divadelní formy, nebyl vůbec literární, byly to výpovědi pamětníků, které nám poskytl Památník v Izieu. Možná to bylo poprvé,

kdy historici svědili podobný materiál divadlu. To bylo v roce 2011.

Tento náš rozhovor vlastně vzniká právě na základě tohoto skvělého představení s názvem *Il se passe quelque chose de bizarre avec les rêves* (Něco podivného se děje se sny), které jste nedávno odehráli v lyonském Centru odboje a deportace (CHRD). Můžeš o něm něco říct něco bližšího?

Když se naše společnost usadila ve Francii, začali jsme se setkávat s místními lidmi a také institucemi. Seznámili jsme se s historiky z Muzea rezistence a deportace v Grenoblu a také s Abrahamem Bengiem, což byl vysoce postavený zastupitel v kraji Rhône-Alpes. Projevil velké pochopení pro naši práci, protože se sám velice zajímá o paměť a historii a zná literaturu ze střední Evropy. Byl to on, kdo nás poslal do Památníku v Izieu, aniž by věděl, co by z toho mohlo vzniknout. Otevřel nám tam dveře. To bylo v roce 2010. Požádala jsem tamní historiky, zda mají nějaké dopisy nebo jiné písemnosti, které by nám mohly případně posloužit jako materiál. Pár dní po našem setkání jsme obdrželi 600 stran výpovědí pamětníků.

Co to bylo za výpovědi?

V roli Françoise Frenkelové.

Byly to vzpomínky lidí, kteří v dětském věku, v některém období války, prošli dětským domovem v Izieu. Samozřejmě to muselo být před 6. dubnem roku 1944, kdy byly všechny tamní děti a jejich vychovatelé zajati gestapem a posláni přes Lyon a sběrný tábor v pařížském Drancy do Osvětimi. Z těch nepřežil nikdo.

Tyto vzpomínky byly historiky z památníku zaznamenány na video a audio a potom slovo po slovu přepsány i s pomlčkami, opakováním, přeroky. To všechno jsme použili.

Výpovědi se netýkaly zdaleka jen Izieu, to bylo prostě jen jedno z míst, kde děti během války pobývaly. V Izieu často byly jen krátce a jejich vzpomínky mnohdy nebyly nijak pěkné, byly odtržené od rodin a měly strach. Mnohem víc prostoru pamětníci věnují životu před válkou a po válce. Co jsme

v představení použili, co nás hlavně zajímalo, byla historie dětí, které se narodily v Polsku, v Maďarsku nebo v Německu, utekly před nacisty s rodinou do Francie a tam byly rodiči svěřeny do péče té zachranné sítě a unikly tak před deportací.

Jen připomenou, že dětský domov v Izieu byl jedním z osmi domovů, kde se židovské děti během války ukrývaly. Organizace, která záchranu židovských dětí organizovala (OSE – *Oeuvre de secours aux enfants*), byla založená na začátku 20. století v Petrohradě, aby pomáhala chudým židovským dětem. OSE spravovala síť útočišť po celé Francii, kde děti mohly nějakou dobu být v poměrném bezpečí, než se jejich úkryt prozradil. Pak je bylo třeba rychle rozptýlit nebo přemístit jinam. Někdy se to nestihlo včas, jako v Izieu. Celkem tato organizace zachránila před deportacemi asi 6000 dětí a její práce pokračovala i po válce, kdy bylo třeba se starat o sirotky a mladé lidi, kteří se vrátili ze zajetí. Ale zpět k vašemu představení.

Byl to trochu riskantní podnik, pro nás i pro historiky, kteří nám materiály svěřili. Používat slova dosud žijících lidí je něco úplně jiného než pracovat s literárními texty. Kdyby se to nepovedlo, už bychom asi v podobné práci nemohli pokračovat. Naštěstí se stal pravý opak, naše představení mělo velice dobrý ohlas u historiků i pamětníků. První představení proběhlo 6. dubna 2011 v Izieu a tři z pěti lidí, jejichž vzpomínky jsme použili, seděli v publiku. Naše postavy seděly naproti nám v sále, to bylo neuvěřitelné.

Jak reagovali?

Moc dobře. Bylo to až legrační. Jeden z nich mluvil společně s hercem, který ho hrál, a také se otáčel do publika a říkal: To jsem já! Po představení za námi přišli a objímali nás.

To byl skutečně bod obratu, potom jsme spolupracovali s historiky častěji, bylo vidět, že berou naši práci vážně. Teď to vypadá normálně, přirozeně, že instituce jako Muzeum rezistence a deportace využívá divadla k tomu, aby veřejnosti přiblížila historii. Ale před patnácti lety to nebylo vůbec běžné. Byly tu určité hranice.

Od té doby se to hodně změnilo. Asi to souvisí i s odchodem pamětníků, kterých je čím dál tím méně. Už nemá kdo vyprávět, a tak je třeba najít jiné způsoby, jak předat historickou zkušenost. Divadlo se stává nástrojem takového předávání. Pravidelně hrajeme i pro školy.

Můžeš mi ještě něco říct o těch ostatních představeních, která se nesou v podobném duchu?

To byly adaptace knih, pamětí. Jednou byla už zmíněná kniha Friedelind Wagnérové. Pak jsme chtěli udělat představení o lidech, kteří za války utíkali z okupované Francie přes hory do Švýcarska. Hleda-

Michal Lázňovský v představení *Casablanca 41*. Foto Sophie Bonnin.

li jsme nějaké materiály, ale nic jsme nenašli, až nám jeden známý navrhl přečíst si vzpomínky Françoise Frenkelové *Rien où poser sa tête* (Nikam, kde hlavu složit).

Kdo byla Frenkelová?

Françoise Frenkelová byla polská Židovka, která studovala na Sorbonně a ve 20. letech se s manželem rozhodla otevřít v Berlíně francouzské knihkupectví. Zpočátku měl jejich projekt velký úspěch, zvali do Berlína ty nejvýznamnější francouzské autory. V roce 1933 se její manžel rozhodl vrátit zpět do Francie a rozešli se, Françoise v Berlíně zůstala až do roku 1939. Byla evakuována na poslední chvíli spolu se zaměstnanci francouzské ambasády. Po porážce Francie v roce 1940 utekla do Nice. V srpnu 1942 proběhl v celé jižní svobodné zóně velký záťah na Židy, ale Frenkelová unikla zatčení díky manželskému páru, který vlastnil kadeřnictví a na několik měsíců ji schoval. Potom uprchla přes hory do Švýcarska, ale nebylo to jednoduché, podařilo se jí to až napotřetí. Mezitím byla i zatčena, byla ve vězení v Annecy, což je

v Savojských Alpách, nedaleko švýcarských hranic.

Nakonec se Frenkelové s vypětím všech sil podařilo překročit hranici a dostat se do utečeneckého tábora v Ženevě. Ještě tam začala psát tuhle knížku, která pak byla vydána jedním malým nakladatelstvím. To vzápětí zkrachovalo, takže kniha úplně zmizela ze světa. Po válce se Frenkelová vrátila do Nice a žila tam až do smrti v roce 1975. Její příběh by byl úplně zapomenut, kdyby někdo náhodou neobjevil její knížku v antikvariátu poblíž Nice a nedal ji svému známému, který pracoval u Gallimarda. Tam pak znovu vyšla v roce 2015. Naše hra se jmenuje *En fuite! Confession d'une libraire*.

To je silný příběh. Co se týče přechodů hranic, vytvořili jste, pokud vím, ještě jedno představení na to téma.

Ano, to byla klasická divadelní hra, kterou Michal původně napsal v češtině a potom jsme ji přeložili do francouzštiny. Je to historie Almy Mahlerové a Franze Werfela, kteří přes Pyreneje utíkají z okupované Francie do Španělska. K tomu se váže anekdota: když Michal

tu hru psal v Praze, neuměl si představit, jak vypadají Pyreneje. Představoval si je jako Alpy. Když jsme se potom vydali na ta místa a pokusili se objevit stezku, po které ti dva šli, Michal byl v šoku. Takhle si to vůbec nepředstavoval, ty divoké hory, které strmě padají přímo do moře.

Mezi dalšími Michalovými texty je hra, kterou napsal přímo ve francouzštině a jmenuje se *Casablanca 41*. Je to historie uprchlíků před nacisty, kteří se nalodí v Casablance na loď, aby se pokusili dostat do Jižní Ameriky. Jsou to všechno cizinci, takže i jejich francouzština, jak ji napsal Michal, je jazykem cizinců, a ne rodilých Francouzů. Tenhle kus jsme hráli měsíc v Avignonu, v roce 2016, a pak ještě všude možně.

Ty ted', Frederiko, žiješ v Mens, což je hlavní městečko oblasti, která se nazývá Trièves. Geograficky je velmi zajímavá, neboť ji tvoří rozlehlá pánev, obklopená ze všech stran horami jako hradbou. To území je známé mimo jiné tím, že se tu v době pronásledování dalo schovat. V době náboženských válek se

sem uchýlili protestanti, kteří tu stále mají silnou tradici, a v době druhé světové války tu operoval protiněmecký odboj. Stejně jako v Grenoblu a jeho okolí. Jedním z jeho velitelů byl tvůj dědeček Mordechaj Wolf Lipszyc nebo také Marco Lipszyc. Můžeš nám o něm něco říct?

Dědeček vedl skupinu Francs-tireurs et partisans français (FTP) založenou komunisty a dalšími levicově smýšlejícími Francouzi. Výjimečné na tom bylo, že se stal velitelem, třebaže byl Žid narozený v Polsku.

Historii svého dědečka jsem znala jen velmi povrchně. Babička o něm začala mluvit až těsně před smrtí, kdy svěřila moji matce dokumenty, které se ho týkaly a které ona zas dala mně. V Muzeu rezistence a deportace kraje Isère, které se nachází v Grenoblu, jsem potkala historika, jenž se specializuje na Židy v odboji a samozřejmě Marca Lipszyce znal, ale neměl dost materiálu na to, aby mohl zpracovat jeho příběh. S pomocí dokumentů, které nám nechala babička, mohl začít pracovat na jeho životopisu. Já jsem se také začala o dědečka zajímat, o jeho život předtím, než přišel do Grenoblu, o jeho rodinu v Polsku. Asi rok jsem dělala rešerši a potom jsem s použitím desítek fotografií, které nám zanechala babička, o něm natočila dokument. Chtěla jsem dát nějakou podobu Marcovi, ale i babičce a její rodině z Trièves. Bylo to ve stejném duchu, v jakém tvoříme s Michalem.

Můžeš tedy dědečka trochu představit?

Narodil se v Lodži, roku 1913. Po maturitě v židovském lyceu v Lodži odešel do Prahy studovat medicínu. Byl tam se skupinou mladých Poláků, komunistů a revolucionářů, všechno to byly děti bohatých průmyslníků z Lodže.

Byl v Praze dva roky, ale místo studia dělal hlavně revoluci, takže byl z univerzity vyhozen a vrátil se do Polska. Tam byl krátce ve vězení, asi proto, že rozšiřoval zakázanou literaturu (pravděpodobně vydanou v Praze), a potom utekl do Francie, kde se nechal zapsat na lékařskou fakultu v Paříži. Ale jakmile vypukla občanská válka ve Španělsku, byl se studiem konec, odjel bojovat. Ze Španělska se vrátil do

Francie, do Grenoblu, protože měl problém s plicemi a prospívaly mu hory. Našel si práci, ale od samého začátku války v roce 1939 se angažoval ve francouzské armádě, v cizinecké legii. Tehdy vstoupil do kontaktu s mojí prababičkou Catherine Rolland a její dcerou Denise, které se staly jeho válečnými kmotrami. Psaly mu dopisy a posílaly balíčky, ale osobně se neznali. Když byl dědeček demobilizován, v srpnu roku 1940, přijel k nim na návštěvu a zamiloval se do mojí babičky a vzali se.

Jakmile začal odboj, vstoupil do něj. Stal se vojenským velitelem jednotky FTP v kraji Isère. Její součástí byla také organizace MOI (Main-d'oeuvre immigrée), což byly původně odbory pro cizince žijící ve Francii, ze kterých se vyvinul

Z inscenace *En fuite! (Na útěku! Příběh jedné knihkupkyně)*. Foto Sophie Bonnin.

ozbrojený odboj. Byla to trochu autonomní skupina a dědeček by logicky spíš patřil tam. Bylo výjimečné, že polský Žid velel FTP.

Jeho skupina byla bohužel zajata v květnu 1944. V té době vedl gestapo v Lyonu, a tedy v celém kraji Klaus Barbie, který urputně pronásledoval Židy a odbojáře. Síť se rozpadla. Dědeček byl ve vězení, ale Němci nevěděli, že byl velitelem, teoreticky by mohl přežít.

Kde byl ve vězení?

V Grenoblu. Bohužel 21. července 1944 byli všichni vězni vyvedeni na plášť za Grenoblem a zastřeleni.

Babička se o jeho smrti dozvěděla až v září. Moje máma se narodila v roce 1942, ale moje teta se narodila v červenci 1944, takže svou druhou dceru nikdy nepoznal. Dědeček přežíval v rodině jako legenda.

Jak tohle všechno nesla tvoje babička?

Po válce se o tom moc nemluvalo. Nejen v mojí rodině, bylo to stejné všude. Já jsem se o existenci dědečka dozvěděla až ve svých dvanácti letech, babička se znovu vdala, takže pro mě byl dědečkem její druhý manžel. Bylo třeba počkat na další generaci, tu moji a generaci mých dětí, aby se o těch věcech začalo mluvit, aby se začalo skutečně pracovat na historii války.

Poválečným tichem ve Francii trpěli nejen lidé, kteří se vrátili ze zajetí, ale také děti deportovaných – píší o něm Boris Cyrulnik, Serge Klarsfeld nebo Sarah Kofmanová. Proč lidé mlčeli?

Myslím, že ti, kdo to prožili, to nechtěli prožívat znovu. A lidé také zakrývali svoji minulost, po válce byli najednou všichni

Francouzi v odboji, což samozřejmě vůbec nebyla pravda. O Židech se vůbec nemluvalo – i kvůli arizaci, Francouzi si často zabrali jejich byty a jiné majetky. Nemluvalo se ani o Židech v odboji, to také přišlo později. Bylo třeba času, aby se paměť stala trochu objektivnější, aby věci nebyly vnímány tak osobně, ale víc zvenku.

Máš po dědečkovi židovské kořeny. Prožíváš nějak tohle svoje dědictví?

Ne ve smyslu náboženství. Moje babička byla ateistka z protestantské rodiny,

v tom jsem vyrůstala. Myslím si také, že pro tyhle mladé polské kosmopolitní a idealistické Židy, jako byl můj děda, nebylo náboženství něčím určujícím nebo důležitým. To, co nás ale s Michalem velmi zajímá a inspiruje, je kosmopolitní židovská kultura a místo téhle kultury ve střední Evropě. Byla velice důležitá, stačí se podívat na všechny velké autory, kteří byli Židé. A po válce jako by přestala existovat. Zajímá nás i toto chybění, tato rána v těle střední Evropy.

S tou kulturou určitě sounáležitost cítím a také s jistou nenárodností nebo nadnárodností, která je Židům vlastní. Vezmi si mého dědečka. Byl Žid, ale také Polák s německými kořeny, který bojoval a padl za Francii. Zajímá nás právě to prolínání kultur, jazyků a národností. Jsme tak namícháni, že nemůžeme říct: Jsem to nebo ono. Jsme odnikud a odevšad.

MAGDALÉNA PLATZOVÁ

NAVRÁCENÍ JMÉNA

Označování opuštěných hrobů na Novém židovském hřbitově

Nový židovský hřbitov v Praze (NŽH), užívaný od roku 1890, je jediným dosud užívaným židovským pohřebišťem na území hlavního města, jehož funkci nepřerušila ani nacistická okupace. V letech 1938–1945, od odstoupení československého pohraničí a následného příchodu uprchlíků do vnitrozemí až do konce války, zde bylo pochováno přes 3200 zemřelých.

Průzkum jednotlivých oddělení hřbitova odhalil značný výskyt doposud neoznačených hrobů, a to především z pohřbů vypravených v uvedeném období. Tento stav se aktuálně snaží napravit projekt označování opuštěných hrobů Správy budov a hřbitovů společnosti Matana, a. s.,

Plocha s neoznačenými hroby, 2025. Foto autor.

jehož snahou je důstojné označení všech hrobových míst. Navazujeme na projekt z minulých let, v jehož rámci byla některá opuštěná hrobová místa doplněna o jednoduché náhrobky.

ZDÁNlivě PRÁZDNÉ PLOCHY

Náhrobek má podobu žulového sloupku osazeného deskou z černé leštěné žuly, na níž je uvedeno jméno zemřelého, datum narození a úmrtí. Na zadní straně se nachází občanský letopočet označující rok realizace a zkratka Židovské obce v Praze (ŽOP). Projekt porovnává skutečný stav hrobových míst s archivními materiály – zápisy spolku Chevra kadiša, jehož pohřební knihy patří spolu s matrikami židovských náboženských obcí k nejdůležitějším zdrojům informací o pohřbených. Žádaným výsledkem bude systematické a řádné označení veškerých hrobových míst. Většinou se jedná o zdánlivě zcela prázdné plochy v zadních odděleních hřbitova, kde se konaly pohřby především ve 30. a 40. letech 20. století. Neoznačená hrobová místa z různých časových období nicméně nacházíme na celé

ploše pohřebišťe. Aktuálně známý počet takto opuštěných hrobů, tj. náhrobků zcela chybějících, případně rodinných náhrobků s absencí jmen posledně pochovaných, přesahuje jeden tisíc. Vzhledem k tomu, že průzkum nadále pokračuje, lze očekávat, že konečný počet bude výrazně vyšší.

Zpočátku nebylo zcela jasné, proč se na hřbitově nachází tak vysoký počet neoznačených hrobů. Postupně odkrýváme příběhy především tragické – mnozí umírali v důsledku postupujících protizidovských represí na jinak banální onemocnění nebo v pokročilém věku v židovském domově Hagibor či v sanatoriích, mnohdy bez dalších žijících příbuzných. Některé přiměla těžká doba i k dobrovolnému odchodu ze života. Tak tomu bylo i v případě oblíbeného strýce Franze Kafky, lékaře Siegfrieda Löwyho, jehož osudu se věnoval básník Miloš Doležal (v knize *Tady nikdo není, jen já* z roku 2024). Ačkoli pražská židovská obec pohřby zajišťovala, náhrobek, který se tradičně zhotovuje necelý rok po úmrtí, kvůli zesilující perzekuci mnohdy nevznikl. Situaci komplikoval i fakt, že většina pohřbených nezanechala v důsledku šoa nikoho, kdo by se o označení hrobu postaral.

Samostatnou kapitolu v příběhu neoznačených hrobů tvoří pohřby vězňů terezínských Malé pevnosti. Podrobnou analýzou bylo zjištěno, že na Novém židovském hřbitově bylo v letech 1941–1942 pochováno minimálně 17 osob zemřelých ve věznici gestapa v Terezíně, převeznených pohřebním ústavem Franz Bubák, který pro nacistickou správu zajišťoval manipulaci s těly zemřelých. Za všechny lze uvést příběh obchodníka Huga Lederera.

HUGO LEDERER

Dle archivních dokumentů uložených v Památníku Terezín, se Hugo Lederer narodil 27. července 1883 v dnes zaniklé obci Žďár (německy Saar) v Karlovarském kraji do rodiny Nathana Lederera a Anny Ledererové (roz. Hirschové). Před zatčením žil v Praze. Podle úmrtního potvrzení zemřel dne 29. května 1942 v Malé pevnosti. Údajně na infarkt.

Hugo Lederer (1883–1942).

Byl převezen do Prahy a pohřben na Novém židovském hřbitově na místě 032-009-011. Jako jediný z rodiny, která se z většiny stala obětí nacistické perzekuce, byl řádně pohřben, avšak bez řádného hrobového označení. Můžeme se domnívat, že se to jeho přeživší dcera nikdy nedozvěděla. Její hrob s náhrobkem nesoucím otcovo jméno *in memoriam* se nachází na jiném místě.

NÁHROBKY KE SPONZORINGU

Jednotlivá hrobová místa určená k označení budeme postupně zveřejňovat na in-

Hroby označené v l. 2014–2017. Foto: archiv Matana.

ternetových stránkách: <https://pamatky.kehilaprag.cz/web/cs/nahrobky-ke-sponzoringu>. Naleznete zde nejen přehled, ale i bližší informace k pochovaným. Příprava náhrobků je finančně náročný projekt. Budeme tedy velice vděční za jakýkoli příspěvek na realizaci. Jakmile nashromážděné finance dosáhnou alespoň 50 procent výše nákladů na realizaci náhrobku, ŽOP uhradí zbývající částku. Váš dar pomáhá navrátit jména pohřbeným, aby nebyla nikdy zapomenuta.

Dary můžete zasílat prostřednictvím účtu: 1936566399/0800, variabilní symbol: 1713 (do zprávy pro příjemce, prosím, uveďte: *Neoznačené hroby NŽH*, případně číslo konkrétního hrobu). Finanční částku, kterou nám poskytnete formou daru, lze podle platné legislativy uplatnit jako odečitatelnou položku od základu daně. Děkujeme za Vaši podporu! V případě jakýchkoli dotazů nás neváhejte kontaktovat: sbh.sekretariat@matana.cz, tel.: +420 603 305 711. Obracet se na

nás samozřejmě můžete i s nejrůznějšími dotazy a připomínkami, které se správou hřbitovů souvisejí.

JÁCHYM PEŠATA, Matana

„PŘÍLIŠ MNOHO ŽIDŮ“

Zpráva o stavu antisemitismu na Harvardově univerzitě

V prosinci roku 2023 odpovídaly tři rektorky prestižních amerických univerzit (Harvardovy, Pensylvánské a MIT) v americkém Kongresu na dotazy, týkající se protizraelských demonstrací a protižidovských projevů, které po teroristickém útoku Hamásu na Izrael v říjnu 2023 zaplavily kampusy. Do paměti se asi nejvíce vryl výstup rektorky Harvardovy univerzity Claudine Gayové, která nedokázala kongresmance Stefanikové jednoznačně odpovědět na otázku, zda je volání po židovské genocidě slučitelné se školním řádem; odpovídala vyhybavě, že „záleží na kontextu“. Na svou funkci posléze rezignovala.

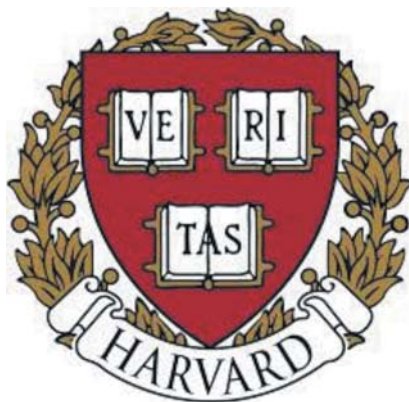
Reakce rektorek a celková atmosféra na učilištích však upozornily na dlouhotrvající neřešený problém. Vedení Harvardovy univerzity se proto rozhodlo v lednu 2024 vytvořit pracovní skupinu, která se na jaře loňského roku pokusila zmapovat situaci z hlediska protižidovských a protizraelských a protimuslimských a protipalestinských projevů na škole a navrhnout řešení (což také zmínil rektor univerzity Alan Garber v odpovědi na direktivní zásah Trumpovy administrativy, podle kterého se škole krátí federální podpora). Letos v dubnu pak vydala dvě zprávy, v nichž shrnula své poznatky. Obě lze nalézt na webových stránkách školy (www.harvard.edu). Následující text vychází z té první s názvem Finální zpráva rektorské pracovní skupiny k boji proti antisemitismu a protizraelské zaujatosti.

Z HISTORIE

Zatímco před první světovou válkou mohli potomci židovských migrantů na Harvardu studovat po libosti a škola oceňovala jejich studijní zápal, od první světové války se díky silicím vlastenectví a antisemitismu situace měnila a mnozí Židé, zvláště ti, kteří se nezbavili východoevropského milieu, vítání nebyli. Do roku 1925 tvořili židovští studenti na Harvardu přes čtvrtinu osazenstva a v téže době přišla protižidovská reakce všech škol tzv. Břečťanové ligy.

Na Harvardu zavedl 15procentní kvóty pro přijímání židovských studentů rektor Lawrence Lowell. Přes tyto překážky vznikaly ve 30. a 40. letech židovské studijní organizace a nadace, které napomáhaly zlepšit studium i mimostudijní a komunitní aktivity (Menorah Foundation,

a především Harvard Hillel Foundation). Židovští studenti studovali s vědomím, že aby uspěli, musejí pracovat lépe než ostatní a že do některých klubů či univerzitních tiskovin nemají přístup, zkrátka žili v atmosféře více či méně patrného antisemitismu. Situace se změnila až po druhé světové válce, kdy byly uvolněny kvóty. Roku 1952 tvořili Židé opět čtvrtinu studentů prvního ročníku, což vyvolalo nevoli děkana zodpovědného za přijímání, jenž konstatoval, že pokud budou studenti přijímáni jen na základě inteligence, bude na Harvardu „příliš mnoho Židů“. Škola se proto proti tomuto „nebezpečí“ začala bránit.

Antisemitismus stejně jako rasismus či nevstřícný postoj k přijímání žen se staly nežádoucími až od 60. let. Za zlatý věk židovské přítomnosti na Harvardu jsou pokládána 60. a 70. léta, kdy také vzniklo Centrum židovských studií a působil zde první židovský rektor; dobré podmínky panovaly ještě v 80. a 90. letech. V této době se již však začaly objevovat známky nových zdrojů napětí – částečně související s Izraelem a částečně s napjatými vztahy mezi černošskými Američany a Židy ve Spojených státech obecně a na Harvardu zvláště. Toto napětí však bylo dle autorů reportu mírné a přechodné.

Po roce 2000 se již Izrael stal ústředním a sporným tématem na kampusu. Nicméně kritika židovského státu se stále ještě soustředila na konkrétní politiku, propalestinství studenti vyzývali ke dvoustátnímu řešení, které by uznávalo právo Izraele na existenci, a studenti s různými názory na konflikt spolu dokázali mluvit. Zkušenosti židovských studentů na Harvardu po přelomu tisíciletí zůstaly pozitivní ještě asi deset let.

PROFESIONÁLNÍ AKTIVISTÉ

Za bod zlomu je pokládán rok 2010, kdy snahy o vzájemné porozumění s propalestinskými studenty začaly upadat v důsledku druhé intifády a válek mezi Izraelem a Hamásem. Střety studentů s odlišnými názory na Izrael a řešení palestinského problému vedly k prohlášením a manifestům, které odmítaly kompromis, podporovaly bojkot izraelských univerzit a odmítaly „normalizaci“, tj. veřejnou či soukromou komunikaci s Izraelci nebo těmi, kteří aktivně podporují židovský stát. Debaty o Izraeli od té doby již zpochybňovaly jeho legitimitu a identitu. Široká škála programů a akcí, které se začaly věnovat palestinské věci a vyjadřovat propalestinským studentům vřelou podporu, někdy vytvářela atmosféru nepřátelskou vůči těm, kdo se cítili blízcí Izraeli.

Studentský aktivismus se „profesionalizoval“, stal se asertivnějším a přímo napadal aktivity související s Izraelem na kampusu. Organizace jako Palestine Solidarity Campaign a Harvard Out of Occupied Palestine vedly hlasité protesty proti izraelským produktům (SodaStream a hummus Sabra), narušovaly akce pořádané proizraelskými skupinami. Zintenzivnily také kampaně za odprodej investic a bojkot cest do Izraele, jako jsou například Birthright a Harvard College Israel Trek.

V důsledku toho a samozřejmě kvůli stále větší síle sociálních sítí se nepřátelský přístup postupem času stal normou a událostí, jako je Izraelský týden apartheidu, ještě více zdůraznila rozdělenou atmosféru na kampusu. Stále mocnější a stále lépe organizovaný propalestinský diskurz běžně srovnával sionismus s rasismem a přirovnával Izrael k nacistickému Německu. Zpráva nezmiňuje fungování propalestinského hnutí, jeho napojení na mimouniverzitní struktury. I to by si však zasloužilo pozornost.

BÍLÍ A PRIVILEGOVANÍ

Ve stejné době, tedy v prvním desetiletí 21. století, poklesl počet židovských studentů na Harvardu, pravděpodobně v důsledku změn v přijímacím řízení, které usilovalo o větší rasovou a etnickou rozmanitost.

Pokles jejich počtu na zhruba dnešních 3–5 procent prohloubil u židovských studentů pocit zranitelnosti. Zpráva sice nová hlediska při přijímání zmiňuje, ale příliš tento trend nerozebírá, k tomuto problému nechává hovořit spíše samotné studenty.

Připomeňme, že zavedením norem DEI (diverzita, rovnost a inkluze) se výběr studentů na většinu amerických univerzit začal více zabývat sociálním prostředím uchazečů o studium s tím, že zvýhodnění by měli být ti, kdo pocházejí z menšinového prostředí (ať už rasového, genderového či zdravotního). O záporech takového hodnocení píše například Cary Nelson v práci *Mindless: What Happened to Universities*, která si všímá toho, jak hlediska DEI pracují proti židovským uchazečům o studium: „Programy DEI se věnují boji proti rasismu, ale ne proti antisemitismu. Židé byli zařazeni do kategorie bílých a privilegovaných a následně považováni za utlačovatelskou skupinu. Tím se v zadání DEI vytvořilo antisemitské jádro.“

Zpráva dále konstatuje, že posledních patnáct let, a především v době po 7. říjnu, se dotčení studenti stále více obracejí na vedení univerzity, aby zasáhlo proti urážlivému chování. Chtěli, aby zajistilo bezpečnější prostředí, a očekávali, že univerzita bude řešit nenávistné projevy, poskytne jasné pokyny pro přijatelnou diskusi a prosadí opatření k prevenci obtěžování a diskriminace. Toho se však nedočkali.

ZPRÁVA

V rámci průzkumu pro tuto zprávu se vyjádřilo 2300 lidí, studentů, učitelů a dalšího personálu, z nich 477 bylo židovských. 67 procent z nich prohlásilo, že mají problémy vyjadřovat na škole své názory a 73 procent své názory politické, 60 procent židovských studentů zažilo nějakou formu diskriminace v souvislosti se současnými událostmi.

Celý přes 300 stran čítající text uvádí výjev z tradičního předávání cen nejlepším studentům. Cenu za rok 2023/2024 měl na Harvardově univerzitě dostat židovský student a ve svém projevu chtěl zmínit, jak se v jeho úsilí projevilo, že pochází z rodiny, která unikla holocaustu: jeho dědovi se povedlo včas odejít do tehdejší mandátní Palestiny a poté dokázal pomoci tisícům dalších běženců, kteří se po vzniku Státu Izrael stali jeho občany. Když psané poznámky ke své řeči prezentoval studentskému organizačnímu výboru, byl napomenut: v žádném případě nesmí zmínit Izrael. „Nikde jsem nezmiňoval sionismus, můj projev se týkal jen holocaustu,“ uvedl. Dozvě-

děl se však, že jeho příběh je „nevkusný“, protože zahrnuje jen jeden pohled a neuvádí vyhnání Palestinců z jejich domovů. Nakonec sice mohl mluvit o dědečkovi, ale nikoli o cíli jeho útěku před nacisty.

Autoři zprávy současný neblahý stav vložili do historického rámce, shrnuli, jak se vyvíjel přístup k Židům na škole, poté popsali kořeny současné krize a její průběh a navrhli několik cest, jak situaci zlepšit. Věnovali čas stovkám studentů i učitelů, kteří jim během neformálních setkání sdělili své zkušenosti. Právě ty dokážou nejlépe zprostředkovat, jak se asi židovští a izraelské studenti na Har-

Brána do kampusu třetí nejlepší univerzity na světě.

vardu, především na některých katedrách, cítí.

SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Citujme několik z nich: „K životu na Harvardu patří pro mnoho studentů sociální vyloučení. Od prvních dnů v kampusu jsem si všiml, že studenti se vyhýbají tomu, aby se mnou mluvili, ze strachu, aby je někdo nespojoval s Izraelcem. Mému kamarádovi řekli, že nepůjdou na stejnou společenskou akci, kam bych šel já. Studenti odmítají vstoupit do organizace, kterou vedu, protože jsem sloužil v izraelské armádě. Izraelské studenti na Harvardu nezažívají jenom náznaky zaujatosti, ale čelí přímé a úmyslné diskriminaci.“

„Co tak asi může udělat právnícká fakulta s nevaživými pohledy a pocitem, že nejsme vítáni?“

„Když slyším v kampusu pokřik *From the river to the sea*, vadí mi to. Řekl jsem to školní administrativě a dozvěděl jsem se, že tato slova mají více významů. Kdybych byl součástí LGBT+ komunity a stěžoval si na urážlivé vyjadřování, nikdo by mi neřekl, že se nemám rozčilovat, protože slova lze vykládat více způsoby. Totéž by platilo, kdybych byl černý a někdo by v mé blízkosti řekl něco urážlivého. Proč mně správa říká, co je a co není antisemitismus?“

„Tři lidé v mé skupině si myslí, že rozumějí lépe než já tomu, co se děje v Izraeli. Nenamáhají se mě na něco zeptat nebo se mnou mluvit. Jenom mi řeknou, že neschvalují, že Izrael vraždí děti. Naznačují tím, že já to schvaluju? Je to hrozné. Říkají mi, že Izrael je koloniální stát s rasovou segregací. Byli tam někdy?“

Na naší katedře jsou dvě ruské dívky a nikdo s nimi nejedná nějak jinak kvůli tomu, co dělají Rusové. A čínské studenty nikdo neobviňuje za to, co dělá čínská vláda. Židům dávají za vinu izraelskou politiku. To je antisemitské.“

PIKNIK NA JOM KIPUR

Studenti se sice nesvěřují se strachem z přímých fyzických útoků, ale mluví o dlouhodobém a v měsících po 7. říjnu 2023 těžko snesitelném ponižování, nepochopení, necitlivosti, sociální izolaci, ostrakizaci, každodenní autocenzuře, v případě ortodoxních studentů skrývání své identity, pocitech křivdy, odmítavém přístupu, a to i vůči židovským, ale propalestinsky cítícím studentům, pokud se nezřeknou vazeb k Izraeli. Jeden pedagog hovořil o tom, že uvítací piknik na škole se konal na Jom kipur. Zvláště bolestné situaci prožívají izraelské studenti, kteří jsou svými spolužáky vnímáni jako „vojáci“, jako by osobně zodpovídali za válku v Gaze.

Jako zásadní vnímají, že nepřátelství pocítují nejen od svých spolužáků, ale také přímo školních orgánů, i těch, jejichž pracovní náplní je pomáhat studentům ve složitých situacích. Dodejme, že zmíněná zpráva je určitě užitečným materiálem k pochopení situace. To, zda se díky tomu v dohledné době a za současných, stále rozjitřenějších podmínek může stav zlepšit, je ale velká otázka.

ALICE MARXOVÁ

OCHRANA PANA DOKTORA

Na památku policejního ředitele JUDr. Jana Chudoby

Studentskou jazzovou kapelu, která hrála za okupace v Náchodě, proslavil místní rodák a jazzový fanoušek spisovatel Josef Škvorecký svým románem *Zbabělci*. Tak jen připomenutí, že kvintáni náhodského reálného gymnázia založili někdy na přelomu let 1941 a 1942 kapelu s názvem Red Music. Nedbali vůbec na to, že jazz byl za Hitlerovy vlády zakázán jako „zvrhlá černošská muzika“.

Studentský band se postupně rozrostl, získal i kapelníka a klavíristu i organizátora v jedné osobě, bývalého studenta práv Miloslava Zachovalu. Dva saxofony obsluhovali Vladimíři Šilhánek (Džojda) a Stejskal (Štěza), trumpetu můj bratr Pavel, na pozoun hrál Vašek Hvězda, na housle všestranný Pepíček Syrovátko, na klavírnet skvělý Mirek Celba, jeho bratr Jarýk hrál na kytaru a bicí obsluhoval Ida Švoc. Bylo jich asi víc, ale ne všechna jména si už pamatuji. Pamatuji také Náchod polepený plakáty „Král džezu Emil Ludvík“. Celá studentská kapela zářila nadšením, dá se říci, že to byly jazzové hody.

Můj bratr Pavel byl o šest let starší než já. Měl mimořádný hudební sluch, hudbu miloval a nadevše rád provozoval. Jako malý se učil hrát na klavír, ale za půl roku mu učitelka nestačila. Hrál pořád na něco. Na foukací harmoniku, na tahací, pak když poprvé vzal do ruky kamarádovy housle, zahrál na ně najednou k pobavení přítomných pár taktů písně *Bývali Čechové*. Ke 14. narozeninám dostal jazztrubku a začal se na ni učit. Chodili k nám hlavně jeho spolužáci, kteří na něco hráli. Když je to omrzelo, poslouchali desky, měli jsme gramofon na kliku. Tatínek pro ně měl porozumění, rád kupoval nové desky. Národní písničky, šlágry, Voskovce a Wericha. Zlom nastal, když koupil desku s Louism Armstrongem. Jeho chraplavý hlas učaroval všem (mně ne, bylo mi sedm). Jazz ovládl všechny, nejvíc Pavla.

POLICEJNÍ ŘEDITEL

Proč tuto možná ne zcela neznámou kapitolu náhodské historie znovu zmiňuji? Protože tohle všechno si mohli do-

volit díky policejnímu řediteli JUDr. Janu Chudobovi. Přišel do Náchoda po záboru Sudet z Mariánských Lázní. Jeho spolupracovník Jan Šimáně píše ve své knize *Je tady Gestapo*, že dr. Chudoba byl mimořádně inteligentní člověk a charismatická osobnost s dokonalým vystupováním. Uměl ovlivnit i členy hradeckého gestapa včetně jejich šéfa, kriminálního rady Alberta Hardtkeho. Dr. Chudoba se včas

obklopil spolehlivými spolupracovníky a využíval pilně svého vlivu ve prospěch českých lidí, kteří se dostali z politických důvodů do nesnázi. Jan Šimáně vzpomíná, jak u jeho dveří každé ráno čekali manželky nebo příbuzní zatčených lidí. Všichni byli vyslechnuti a všem lidem pomohl, pokud to jen trochu šlo. Svědectví o tom, jak Dr. Chudoba pomohl jeho otcí, vydal i Josef Škvorecký. A přisuzuje se mu i záchrana osad Bohdašína a Končin, které chtěli nacisté původně vypálit kvůli tomu, že jejich obyvatelé pomohli spolupracovníkům parašutistů, kteří zabili říšského protektora Heydricha.

Takže studenti pod ochranou pana doktora Chudoby hráli na jevišti v hotelu Beránek blues Duka Ellingtona pod názvem *Moravská ukolébavka* nebo foxtrot jako *Nedělní polka* Emila Ludvíka. Jistě to byla snaha o udržení morálky mladých lidí, ale taky asi proto, že se panu doktorovi jazz a muzikanti líbili. Byla to také vzácná šťastná náhoda, že se sešlo několik studentů hudebně nadaných v jednom reálném gymnáziu v malém městě Náchodě a našli zde nadšené publikum. Aranžmá pro své skladby odposlouchávali nejčastěji z gramofonové desky, ale snažili se taky chytat hudbu na rozhlasových vlnách, to jest na vysílání Hlasu Ameriky. Bylo to další přísně zakázané provinění, které mohlo člověka stát život. Odposlech hudby zařídil náš Pavel, říkali mu Pápen.

ných v jednom reálném gymnáziu v malém městě Náchodě a našli zde nadšené publikum. Aranžmá pro své skladby odposlouchávali nejčastěji z gramofonové desky, ale snažili se taky chytat hudbu na rozhlasových vlnách, to jest na vysílání Hlasu Ameriky. Bylo to další přísně zakázané provinění, které mohlo člověka stát život. Odposlech hudby zařídil náš Pavel, říkali mu Pápen.

VAROVÁNÍ

Ale zpět k dr. Chudobovi: Od svého otce zcela jistě vím, že tento policejní ředitel zachránil mimo jiné lidi i naši rodinu. Jak se dalo čekat, přišlo udání na jazzový orchestr náhodských studentů: že s nimi hraje Žid, Pavel Bayerle. Naše maminka byla Židovka, dcera náhodského obchodníka Lea Strasse, který o sobě tvrdil, že je Čech židovského vyznání. Nepřežil válku, ani babička. Udání na orchestr našťáší skončilo u dr. Chudoby, který otce varoval.

Pavel musel s hraním skončit, což nesl dost těžce, ale dlouho to netrvalo. Začátkem léta 1944 dostali předvolání i můj nežidovský tatínek a bratr Pavel. Otec do Klettendorfu ve Slezsku, Pavel do Postolopr. Já nic, nebylo mi ještě 14. Mamin-ka se strýcem Karlem byli koncem ledna 1945 převezeni do Terezína. Oba přežili

epidemii skvrnitého tyfu a vrátili se ke svým rodinám.

Po válce se otec dozvěděl, že v udání na kapelu nešlo o antisemitismus, ale o obyčejnou závist. Jazzový studentský orchestr byl pod vedením klavíristy Slávka Zachovaly tak úspěšný, že se místním zavedeným dechovým muzikám stal vážnou konkencí. Mládeži se líbil víc foxtrot a tango než obvyklá dechovka, hráli

na venkovských tancovačkách snad každou neděli. Naposledy tahle jazzová kapela hrála k poslechu a tanci někdy po 9. květnu 1945 na betonovém platu na Masarykově náměstí před radnicí. Pavel už hrál s nimi, utekl někdy v dubnu z Postoloprta a skrýval se doma.

Muzikanti hráli, lidi se radovali a tancovali, ale mohlo být veselí. V Bělovsi v budoucí celnice došlo k tragédii, vyvolané ese-

JUDr. Jan Chudoba (repro z knihy Lucie Jarkovské *Ve službách ministerstva vnitra*).

Pavel Bayerle, 1946. Foto archiv autorky.

sáky projíždějícími v tancích. Na úplném konci války padli Češi i Rusové. A také kamarád Vašek Čejpa, bylo mu sedmnáct.

ZINSCENOVANÝ PROCES

Po válce přijal JUDr. Chudoba funkci v Praze na ministerstvu vnitra. V roce 1948, vzápětí po únorovém komunistickém puči, byl odvolán. Nejen to. Byl obžalován, souzen a odsouzen pomocí falešného svědka a vykonstruovaného obvinění za kolaboraci s Němci za války. Podle zjištění reportérů České televize sehrál důležitou roli v zinscenovaném procesu fanatický náchodský komunista Bohumil Smola. Byl předsedou mimořádného lidového soudu v Hradci Králové a zřejmě se pokoušel Chudobovi mstit za to, že mu v roce 1945 nevystavil potvrzení o účasti v takzvané revoluci.

Spěch, s jakým se vrhla Gottwaldova vláda na dr. Chudobu, lze dobře pochopit. Za okupace bylo mnoho kolaborantů a udavačů. Po válce se ti lidé samozřejmě báli vyzrazení svého jména, které dr. Chudoba znal: dostal (a zničil) na sto českých udání na české spoluobčany. Svou záchranu bývalí udavači řešili často přihláškou do komunistické strany, která po válce nabírala každého a slibovala všechno a byla nejsilnější. Praxi falešných obvinění a zkorumpovaných soudců zavedli u nás podle sovětského vzoru. Pan doktor Chudoba byl odsouzen k deseti letům práce v Jáchymově. V uranových dolech onemocněl tuberkulózou a v roce 1958 byl s podlomeným zdravím propuštěn. Zemřel roku 1983.

Jeho dcera podala 3. února 1992 krajské prokuratuře stížnost pro porušení zákona ve věci trestního řízení proti jejímu otci a návrh na obnovu řízení. Konečného výsledku, to jest zproštění viny slovy, že „žalovaný čin se nestal“, se dočkaly jeho dcera Dagmar Dosedělová a vnučka Dagmar Svobodová až v roce 2000.

Přesto ve *Velké encyklopedii osobností Náchoda*, která vyšla roku 2015, je Jan Chudoba v medailonku popsán jako kolaborant s nacistickým režimem, z čehož ho v roce 1948 živě obvinil komunistický režim. Proto jako poslední přímá pamětnice válečných událostí v Náchodě píšu tyto řádky: z vděčnosti panu doktorovi za sebe a za všechny, které zachránil a kteří nebyli v září roku 1948 připuštěni, aby mohli v jeho prospěch svědčit.

VĚRA TOMANOVÁ

PRAŽSKÉ STOLPERSTEINE II

Vyšel druhý díl Kamenů zmizelých

Ve čtvrtek 22. května se za velmi chladného počasí, ale v krásném prostředí zrekonstruované Klausovy synagogy v Praze konalo slavnostní uvedení nové knihy, věnované pražským Kamenům zmizelých, pokládaným na paměť obětí šoa, Stolpersteinům. Čerstvá publikace s názvem *Pražské Stolpersteine – Kameny zmizelých. Zapomínání navzdory II* mapuje kameny položené v letech 2022–2024, jichž je 321. Předcházeli jí první díl, jenž vyšel anglicky roku 2021 a česky roku 2023. Ten obsahuje 466 Stolpersteinů, položených v letech 2008–2021. Dlažební kostky s mosazným povrchem, do něhož je vyryto jméno, datum narození a deportace oběti šoa, se pokládají na chodník před dům, v němž bylo jeho či její poslední bydliště. V Praze i mimo ni už vytvářejí síť důležitých památníků, jakousi nenápadnou paměť města, která se pozornému chodci vynořuje ze země.

Autor obou svazků, Trevor Sage, pochází z Londýna, o holocaust se začal zajímat až poté, co se odstěhoval natrvalo do Prahy. A napomohly tomu i zmíněné kameny. Všiml si přitom, že mnohé, které našel, byly tak zaneseny špinou, že bylo těžké přečíst jména do nich vyrytá. Po určitém váhání se pustil do nápravy. Při práci kostky nejen pečlivě čistil, ale v různých zdrojích již dostupných on-line pátral i po osudech lidí, na jejichž památku byly položeny.

Sage sestavil interaktivní on-line mapu, kam zaznamenal pozici kamenů i nalezené údaje (viz <https://www.mapotic.com/stolpersteine-praha> nebo <https://stolpersteinecz.cz/mapa>) a spustil i facebookovou stránku. Jak materiálu přibývalo, rozhodl se, že by měl vyjít knižně; archivní doklady navíc obohatil i o informace, které mu lidé o svých blízkých sdělovali.

V knihách tak ožívají životy lidí, z nichž se stala jména na kamenech: dozvídáme se jejich adresy, zaměstnání, údaje o manželovi či manželce, o dětech, vidíme jejich portrétní fotografie ze sbírek Národního archivu (často se jedná o doklady vydávané policejním ředitelstvím a snímky na nich jsou překvapivě kva-

litní), ale i další fotografie. Mnohé vyprávějí zoufalé příběhy o snaze uniknout: žádosti o vystavení vysvědčení zachovalosti nutné k požadavku o vystěhování, žádosti o vystavení cestovního pasu do „všech evropských států“, potvrzení, že pas byl vydán. Čas běžel a cestu se nepodařilo uskutečnit, následují informace o deportacích z databáze www.holocaust.cz.

Na druhý díl spustil autor sbírku na portálu Donio, která byla úspěšná a pokryla zhruba třetinu výdajů. On ani překladatelka do češtiny a další kolegové si nevzali honorář, zisk z prodeje knihy bude stejně jako u předchozího

svazku věnován Veřejné prospěšnému spolku na podporu osob dotčených holocaustem (www.spolek.org), konkrétně ve prospěch pražského projektu Stolpersteine v Praze, který pokládku (či náhradu) kamenů organizuje.

Za zmíněné veřejné prospěšné sdružení promluvil na akci Fero Bányai, bývalý

předseda pražské komunity a člověk, který se Kamenům zmizelých v Praze dlouhodobě věnuje. Uvedl, že jak povědomí o Stolpersteinech roste, zvyšuje se i zájem o jejich pokládání, jen v Praze je v současné době 200 „čekatelů“. Jeho kolegyně Hermína Neuner zmínila, že pamětní kostky nedávají vyrábět jen příbuzní či potomci přátel obětí, ale také lidé z okolí, z domů, v nichž Židé bydleli.

F. Bányai také informoval o pamětní desce se 115 jmény Spravedlivých mezi národy z Čech, Moravy a Slovenska, která je umístěna na nádvoří Pinkasovy synagogy. Nyní se připravuje doplnění o 22 jmen, která budou vyryta do nové spodní části desky. Na projekt probíhá sbírka na portálu Hithit, přídavek z bronzu vytvářejí Lucie a Jaroslav Rónovi. Odhalen bude zřejmě na podzim letošního roku.

Druhý díl publikace o pražských Stolpersteinech vydalo nakladatelství Fotorenesance v Praze; veškeré informace o možnostech, jak položit pamětní kostky naleznete na www.stolpersteinecz.cz.

(am)

METAFYZIKA A ZOUFALSTVÍ

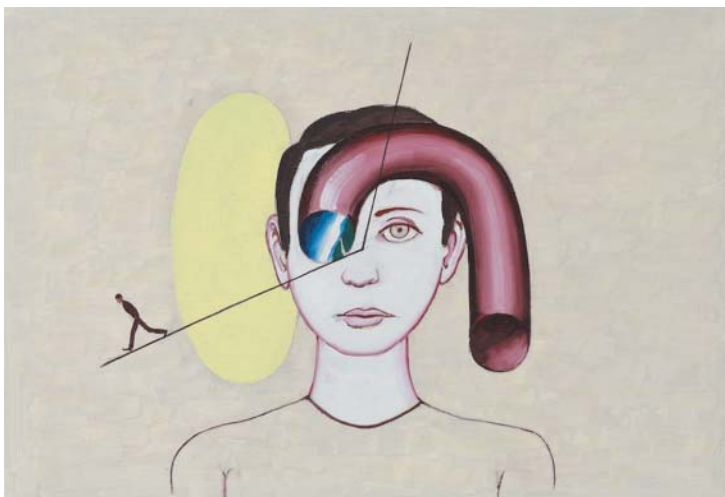
Výstava Viktora Pivovarova v pražském DOXu

Viktor Pivovarov, narozený 14. ledna 1937 v Moskvě, začínal jako ilustrátor a grafik, od sedmdesátých let se věnuje převážně malbě. V Moskvě spolu s Iljou Kabakovem vytvořil žánr takzvaného alba (konceptuální spojení kreseb a textů). Patřil do skupiny neoficiálních moskevských umělců Šretěnskij Bulvar (jeho členy byli Erik Bulatov, Vladimir Jankilevskij, Ilja Kabakov či Eduard Steinberg). Od roku 1982 žije v Praze.

Vytvořil a ve svých osmaosmdesáti letech stále vytváří jedinečný svět obrazů a kreseb, obsahující jak zkušenost z let prožitých v Moskvě a v Rusku, tak i poučení ze západního umění. Originální spojení filozofie, erotiky a literatury, které v obrazech a albech nacházíme, je vyjádřeno ryze výtvarnými prostředky a skvělou technikou malby i kresby.

Pozoruhodnému rusko-židovskému výtvarníkovi jsme se v minulosti věnovali už několikrát – v 90. letech minulého století s ním *Rch* pořídil rozhovor, v roce 2013 vyšla v nakladatelství Sefer ve spolupráci s nakladatelstvím Gema jeho kniha *Svědectví současníků*, v roce 2017 v souvislosti s pražskou výstavou Eduarda Steinberga se v *Rch* objevil další rozhovor (4/2017), v témže roce (5/2017) jsme přinesli menší recenzi věnovanou rozsáhlé autorově výstavě *Dědečku, viděl jsi Boha?* v Galerii Klatovy/Klenová a při příležitosti českého vydání autorovy autobiografie *Zamilovaný agent* v roce 2018 ukázku z této knihy.

V roce 2021 uspořádala Národní galerie v Praze ve Veletržním paláci velkou výstavu *Viktor Pivovarov: Mos-*

Z cyklu *Metafyzika a zoufalství*, 2024.

kevská gotika. Ta představila všechny podstatné etapy umělcova výtvarného vývoje a *Rch* o ní rovněž referoval (7/2021). Pivovarovova díla jsou zastoupena ve významných světových galeriích (Tate Gallery v Londýně, Centre Georges Pompidou v Paříži) i soukromých sbírkách.

Zrcátko. Z cyklu *Básníci a múzy*, 2024.

STEJNĚ NOVÉ

Zdalo by se, že k autorovi, který má na svém kontě přes třicet výstav v České republice a přibližně stejný počet expozic v zahraničí, už není co

dodat. Ale jeho právě otevřená výstava *Metafyzika a zoufalství* v pražském Centru současného umění DOX dokazuje paradoxně opak – obrazy a kresby, které až na výjimky vznikly v roce 2024, jsou v podstatě stejné jako ty z minulých let, ale současně i jiné, stejně nové, znepokojivé, smutné i hravé, podivně krásné. Jsou jako člověk, který se dožije vysokého věku – je to stále on, ten kdysi patnáctiletý chlapec, který se chtěl stát malířem? Nejspíš je i není. Je, když se dívá dopředu, kde se všechno uzavírá, a není, ohlédne-li se zpět.

Tato dvojí orientace je v obrazech Viktora Pivovarovova přítomná v syntéze, která jim dává možnost znovu a znovu se vracet a opět a opět jít dál. To nejspíš způsobuje, vedle autorova formálního mistrovství, že se tu nedá přes všechny podobnosti mluvit o opakování nebo o neustálých variacích. Každý obraz má vlastní příběh, který se ostatním podobá, jako se v podstatě sobě podobají všichni lidé ve svých slabostech, vášních, nadějích a láskách. A zároveň se od všech ostatních liší v té velké míře, kterou se liší člověk od člověka.

META TA FYZIKA

Současná výstava má tři části. V prvním sále je nainstalováno 22 stránek alba *Filosofovi, dopis č. 3*. Malou brožuru svého oblíbeného autora Daniila Charmsa přetvořil Pivovarov v roce 2005 konceptuálním spojením kreseb a textu a pro tuto výstavu ještě doplnil kresbami, které

symboliku barev, o níž Charms píše, komentují.

Zásadní část výstavy tvoří cyklus *Básníci a múzy*, obrazy převážně z roku 2024. Návštěvník mezi těmi podi-

vuhodnými obrazy prochází, některé připomínají jiné obrazy z jiných autorových výstav, sálem jako by znělo „bylo nebylo“, aby potom, když se k některým malbám znovu vrací, zjis-

rovské lidské utrpení. Nejsem politiky zaměřený umělec, ale nemohl jsem nereagovat na toto moře utrpení. 14 obrazů nazvaných *Metafyzika a zoufalství* je deníkem 14 dnů války. Je to

zlo. Odpověď: zoufalství. Básně nepíše básník. Básník je jenom prostředník, přes kterého vzniká poezie na papíře. A každý skutečný básník o tom dobře ví. Proto se na otázku, kterou pokládá Adorno (zda je po Osvětimi ještě možné psát básně), nedá odpovědět. Jedinou odpovědí je pro mě to zoufalství, které člověka ovládne. Proto název *Metafyzika a zoufalství*,“ říká Viktor Pivovarov.

Jeho (v případě tohoto cyklu) křehké a barevně zdrženlivé obrazy či kolorované kresby se vznášejí nad texty, které vyprávějí úplně jiné příběhy, surové a černobílé. Obrazy se střídají, jsou stejné a každý jiný, jako jsou stejné i jiné kompozice v kaleidoskopu, když jím pomalu otáčíme. Kaleidoskop svět, který se také otáčí, jako by se někdy pokoušel smísit dobré i zlé v trest, která je kalná, hořká a lhostejná. Viktor Pivovarov stojí se svými obrazy na té straně, která se tomu odmítá přidat.

JÍŘÍ DANÍČEK

Básník a věci. Z cyklu Básníci a múzy, 2024.

til, že bylo, ale už není. Múza, která tam ještě před chvílí byla, odletěla, a teď se z plátna dívá nějaká jiná, a kdo ví, jestli je to vůbec múza. Sám autor k tomu říká: „V březnu minulého roku jsem ke svému velkému překvapení napsal cyklus básní. Ne, to jsem nenapsal pravdivě. Prostě přiletěla Múza a ty básně mi nadiktovala. V zásadě každý den se rodila alespoň jedna nová báseň. A pak Múza odletěla. Rozhodl jsem se, že jí za tento dárek poděkuji, a tak jsem jí věnoval tenhle cyklus obrazů *Básníci a múzy*. Má 45 obrazů a skoro všechny jsou v expozici vystaveny. Navštěvují mě múzy poetické a múzy malířské. Malířská múza se často podobá mé mamince.“

DESPERATIO

Poslední část, cyklus *Metafyzika a zoufalství*, který dal celé výstavě název, se skládá z velkoformátových, stejně velkých obrazů, rozdělených do dvou částí. V té horní je vždy nějaký Pivovarovův obraz, v dolní pak úryvek z novinových zpráv, informujících o válečných hrůzách na Ukrajině.

„Válka na Ukrajině způsobila ob-

kronika obětí během těchto 14 dní. Kronika obětí nemůže být v jednom

Výstava Viktora Pivovarova *Metafyzika a zoufalství* v Centru současného

Básník a kritik. Z cyklu Básníci a múzy, 2024.

prostoru společně s metafyzickým obrazem. Zlo a poezie jsou neslučitelné. Umělec-básník nemá sílu zastavit to

umění DOX, Poupětova 1, Praha 7, je přístupná od 15. května do 5. října 2025 (úterý–neděle 11.00–19.00).

PROTI REŽIMU

O odporu v období nacistickej okupácie v Košiciach

Rok 1944 bol krutý k Židom bez ohľadu na to, či žili v ľudáckej Slovenskej republike, alebo na územiach, ktoré po viedenskej arbitráži (2. novembra 1938) pripadli Maďarsku. V „cudzine“ sa ocitli aj Košice. Už o niekoľko dní (11. novembra 1938) pribudol do druhého najväčšieho (kedysi slovenského) mesta „na bielom koni“ regent Miklós Horthy. Dlhšie sa zdalo, že pre približne 50 000 Židov, ktorí sa vďaka administratívne rozhodnutiu ocitli v inom štáte, to bola výhra. Niektoré novoprijaté antisemitské zákony síce zhoršili ich spoločenské a ekonomické postavenie, na rozdiel od Slovenska, kde v roku 1942 prebehla prvá vlna deportácií, im nešlo o život. Situácia sa však radikálne zmenila, keď 19. marca 1944 okupovali ich novú vlasť vojská wehrmachtu. Nová moc a jej maďarskí pomocníci už v apríli začali s masívnymi deportáciami do nacistických táborov smrti.

HISTORICI

Výskum holokaustu na arbitrážnych územiach predstavoval donedávna pre väčšinu slovenských aj maďarských historikov povestný „horúci zemiak“, ktorý si prehádzali z jednej strany na druhú. Jedni argumentovali, že ide o občanov Slovenska, druhí zas, že na holokauste a deportáciách sa aktívne podieľali maďarské úrady a obyvatelia.

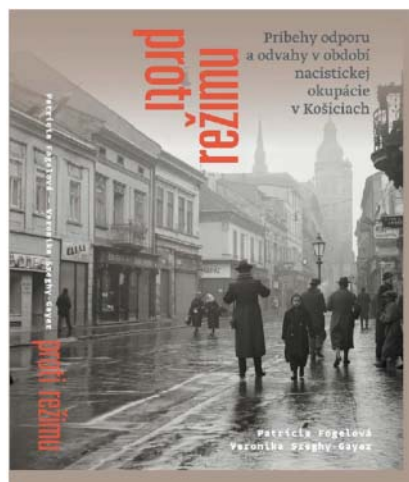
Vlaňajšie okrúhle výročie deportácií vyvolalo zvýšený záujem odbornej verejnosti. Na smutné jubileum reagovali aj košické historičky holokaustu Patrícia Fogelová a Veronika Szeghy-Gayer. V spoločnej monografii, ktorú v podtitule označili ako „príbehy odporu a odvahy v období nacistickej okupácie v Košiciach“, sa zaoberali konaním časti obyvateľov v období od príchodu okupantov do oslobodenia mesta (19. marec 1944 – 19. január 1945).

V súvislosti so zvoleným zameraním museli obe bádatelky najskôr určiť, ktoré činy (ne)spadajú do sféry ich záujmu: „Možno príbehy záchrancov a jednotlivcov považovať za formu odporu? Alebo je odpor voči nacistickému režimu legitímnym objektom výskumu len v prípade organizovaných a politicky motivovaných akcií?“ (s. 18) Nechcem podrobne rozoberať argumentáciu za a proti rôznym ná-

zorom. Súhlasím s rozhodnutím autoriek, že odpor (na rozdiel od odboja) môže mať aj pasívne formy v podobe nekonania či prejavov nesúhlasu. V praxi však nie je vždy jednoduché dodržiavať presné hranice tejto definície, lebo sa jedná o rôznorodé javy, ktoré sa spájajú nielen so Židmi, ale aj s časťou majority či s rómskym etnikom.

ODPOR

Konečné vyznenie knihy ovplyvnila ešte iná skutočnosť. V rámci svojej odbornosti bádatelky „pracovali predovšetkým s archívnymi prameňmi, ktoré sú pre historikov vždy východiskom výskumu“. Keďže ale často sa jednalo „o odpor skrytý, indi-

viduálny a politicky neartikulovaný“, takéto prejavy sa do archívov nie vždy dostali. Museli preto siahnuť po alternatívnych zdrojoch, ktoré historici neraz ignorujú ako málo dôveryhodné: „Pri takto nastavenej téme bádania je preto nutné siahnuť aj po prameňoch, ktoré nie sú inštitucionálnej povahy. Ide o už spomínané ego dokumenty alebo oral history rozhovory, ktoré sú síce akceptovanými druhmi prameňov, no historici s nimi pracujú stále skôr okrajovo a sústredia sa na pramene, ktoré vznikli z činnosti oficiálnych inštitúcií. V našej práci sme sa však rozhodli využiť potenciál, ktorý tieto pramene ponúkajú, pretože bez nich by sme nemohli rekonštruovať a uverejniť viaceré tu prezentované príbehy.“ (s. 22) Ako etnológ tento prístup vítam a s potešením konštatujem, že práve „alternatívne pramene“ prehĺbili odbornú úroveň, priblížili atmosféru doby a zvýšili tak atraktivnosť knihy.

Pred zrakom čitateľa sa v ôsmich kapitolách odvíjajú pestré formy odporu, ktoré sa neviažu výlučne na pomoc ohrozeným židovským spoluobčanom. Príkladom sú aktivity košických jezuitov, ktorí svoj internát premenili na Domov utečencov a v ňom „poskytli útočisko pre stovky, ak nie tisíce ľudí“. (s. 121) Otázkou je, či aj túto humanitárnu pomoc možno interpretovať ako prejav odporu.

Zaujímavé sú aktivity Mikuláša Lexmanna, ktorý v krypte pod dominikánskym kláštorom ukrýval desiatky ohrozených, pričom „nehľadel na politické presvedčenie či náboženskú alebo etnickú príslušnosť prenasledovaného“. Toto tvrdenie je relativizované následným upresnením: „Patrili medzi nich tiež Židia zo zmiešaných manželstiev, prípadne pokrstení Židia, ale aj úradníci mesta, politickí oponenti režimu rôzneho politického spektra – členovia SSNJ, komunisti či sociálni demokrati.“ (s. 134) Medzi Lexmannových pomocníkov patrili okrem iných aj spisovateľ Oliver Rácz, ktorému v roku 2022 Štát Izrael udelil ocenenie Spravodlivý medzi národmi.

PO ROKU 1989

V záverečnej kapitole autorky uvažujú, ako udalosti druhej svetovej vojny rezonujú vo verejnom priestore Košíc. Prehľad pomníkov a pamätných tabúl na verejných priestranstvách Košíc ilustruje, že komunistický režim ignoroval holokaust a upriamil sa na oslavu vojenských úspechov a politicky angažovaných osobností. Pred rokom 1989 si tragédiu pripomínala len židovská komunita, pričom pietne akty organizovala vo vlastných objektoch. Pokiaľ viem, pred novembrom 1989 jedinou pamätnú tabuľu obetiam holokaustu odhalili v roku 1975 v areáli synagógy na Puškinovej ulici.

Ku kvalite publikácie prispievajú aj starostlivo vybrané dobové fotografie a archívne dokumenty. Spolu s premyslenými popismi vizuálna stránka netvorí „dekoráciu“, ale je funkčným obohatením textovej časti. Aj vďaka tomu možno skonštatovať, že Patrícia Fogelová a Veronika Szeghy-Gayer ponúkli verejnosti dôstojnú pripomienku tragickej doby.

PETER SALNER

Patrícia Fogelová, Veronika Szeghy-Gayer: *Proti režimu. Príbehy odporu a odvahy v období nacistickej okupácie v Košiciach*, Spoločenskovedný ústav CSPV SAV 2024, strán 258, cena 15 EUR.

KUCHAŘKA A PRŮKOPNICE

O Fanii Lewando a její vegetariánské kuchařce

Nedávno vyšla v pražském nakladatelství Garamond *Židovská vegetariánská kuchařka*. Ač by se mohlo zdát, že kuchařek, i těch židovských, je na knihkupeckých pultech už dost, publikace, již z jidiš přeložily a pečlivě připravily k vydání Alžběta Glancová a Karolina Kašiová, si zasluhuje pozornost. Jednak kvůli nepříliš složitým a přitom nápaditým receptům, jednak kvůli osudu jejích autorky, jejíž památce je kniha věnována, a také proto, že nám umožňuje pochopit, co vegetariánský, zdravotní a etickými ohledy zdůvodněný styl v první třetině 20. století znamenal a do jaké míry byl rozšířený.

Těžko přitom nevzpomenout na asi nejznámějšího vegetariána evropské kulturní historie, spisovatele Franze Kafku. Zalistujeme-li například jeho dopisy přátelům, narazíme na listy, jež psal v prosinci 1910 z Berlína Maxi Brodovi. V jednom zmiňuje návštěvu vegetariánské restaurace; v jeho jemně ironickém podání to však úplně lákavě nezní: „Lokál je poně-

s rybami a celá rodina (celkem šest sourozenců) musela pomáhat s jejich nákupem a prodejem. Provádala se za Lazara Le-

Fania Lewando, počátek 30. let.

wanda a poté, co byla odmítnuta jejich žádost o vízum do Ameriky, se manželé přestěhovali do Vilniusu. Zde, v centru židovské a jidiš kultury východní Evropy, založili ve druhé půli 30. let vegetariánskou restauraci. Sídliila v srdci místní židovské čtvrti a Fania se stala šéfkuchařkou. Dávala si záležet na čerstvých surovinách, vynalézavých kombinacích a na vegetariánských verzích tradičních masitých pokrmů (mj. šouletu), i těch svátečních. Právě to byla její specialita.

Dle zmínek v dobovém jidiš tisku a zápisů v knize hostů měl podnik vysokou úroveň a byl velmi oblíbený mezi místními umělci a literáty; k hostům patřil i jidiš autor Icik Manger, pochvalně se vyjádřil i malíř Marc Chagall. Roku 1938 vydala Fania Lewando svou *Vegetariánskou dietní kuchařku*. Obsahovala přes 400 receptů a v úvodu autorka zdůraznila zdravotní prospěšnost bezmasé stravy i etický aspekt vegetariánství. Podotýká, že abstinovat od masa je pro souvěrce o to složitější, že „nejíst maso je pro nás Židy symbolem smutku nebo jakousi formou trestu“.

Kromě toho, že řídila svou restauraci, vedle kurzy vegetariánského vaření a působila také jako vrchní košer vegetariánská šéfkuchařka na polské zaoceánské lodi plující z Gdaňsku do Ameriky. Na

lodi se nacházela košer kuchyně a Fania se starala o provoz její mléčné části.

JIDIŠ, ANGLICKY, LITEVSKY, POLSKY A ČESKY

Život této jistě pozoruhodné ženy skončil tragicky během nacistické okupace města. Některé prameny uvádějí, že byla zavražděna v roce 1941 během masakru v Ponarech u Vilniusu, jiná svědectví uvádějí, že byla zabita roku 1942 ve vilenském ghetu. Na památku manželů Lewandových byly na ulici Vokieciu před domem číslo 14 položeny Stolpersteiny. Původní dům s restaurací stával naproti.

Její kulinářská stopa byla na dlouhá desetiletí zapomenuta, až do roku 1995, kdy se *Židovská vegetariánská kuchařka* objevila na veletrhu antikvárních knih v Anglii. Výtisk zakoupili turisté a darovali jej Institutu jidiš jazyka a kultury (YIVO) v USA. V úplnosti byla posléze přeložena do angličtiny (2015), poté do litevštiny a ve zkrácené verzi (čítající na sto receptů) roku 2021 do polštiny. Z polského zkráceného vydání čerpá výběr receptů v české, 210stránkové edici, přeložené ovšem z originální jidiš. Zahnuje úvod (z nějž jsme použili údaje o autorce) a dobové fotografie a celkem 17 oddílů od salátů přes polévky až po zmrzliny. Naleznete tu recept například na vídeňský řízek z květáku, falešnou rybu ze zeleni-

Německá ulice v centru Vilniusu, 1917. Na této ulici měla F. Lewando svou restauraci.

kud ponurý, pojídáš tu zelí se sázenými vejci (nejdražší jídlo) v nijak velkolepé architektuře, ale ta spokojenost, kterou tu cítíš. Jen tak naslouchám do sebe, zatím je mi ovšem ještě velmi špatně, ale jak tomu bude zítra? Je to tu tak vegetariánské, že je dokonce zakázáno spropitné. Právě mi nesou krupičnou kaši s malinovou šťávou, pomýšlím ale ještě na hlávkový salát se smetanou, k tomu bude chutnat angreštové víno a vše zakončí čaj z jahodových lístků.“

NEMASITÝ ŠOULET

Fania Lewando se narodila roku 1888 (nebo 1889) v polském městečku Vladislav. Její otec Fiszelewicz byl obchodník

Titulní strana originální jidiš kuchařky z roku 1938.

ny, smažená plněná vejce, ale také smažené pavézky či rebarborový rosol. Překladatelkám Alžbětě Glancové a Karolině Kašiové jsme položili několik otázek, viz strana 20.

ALICE MARXOVÁ

Peter Demetz

O JOHANNESI URZIDILOVI

Pozdějšímu autorovi *Pražského triptychu* se u nás v rodině poněkud civilně říkalo náš Urzidil, přičemž maminka bez zřetele na národnostní zájmy vyslovovala „rz“ jako české „ř“, pocházela totiž z jedné venkovské židovské obce, kde se víceméně mluvilo česky, a tak mi také jeho jméno utkvělo v sluchu – on sám v jednom eseji o rodinné historii trval na tom, že jméno psané v archaické podobě signalizuje původ ze starého českého rodu, z doby ještě předhusitské. Často se o něm u nás doma mluvilo, velmi se totiž zajímal o divadlo, v neposlední řadě v podobě mé tety Fritty. Nebylo mu ovšem dopřáno, aby u ní došel kýženého zdaru, neboť ona chtěla neustále výš a výš, a sotva se nazpaměť naučila závěrečný monolog Schillerovy *Panny Orleánské*, pražskou provincii opustila a jako emancipovaná žena, jež k hrůze mé máti nosila kalhoty jako Marlene Dietrichová, se odebrala do státních činoherních divadel ve Frankfurtu a Berlíně.

Náš Urzidil se ale nedal odradit, jak aspoň tvrdila rodinná tradice, a poté co ho teta Fritta odmítla (musel k ní zjevně vzhlížet i proto, že byla takzvaný „čahoun“), obrátil svůj básnický zrak na Frittinu mladší sestru Annu, která ovšem nebyla herečkou, nýbrž prostou švadlenkou a později navíc mou matkou.

Ani zde ho nečekalo štěstí, neboť její potřeba expresionistické lyriky byla už pokryta, a to skrze mého budoucího otce, jenž po každém nedělním výletě na Zbraslav uveřejnil příslušnou báseň nejpozději v úterý v deníku *Prager Tagblatt*. Expresionistické básně mladého Urzidila jsem četl v šestnácti letech, když jsem se s planoucím ušima začal prohrabávat otcovou knihovnou, při tom však nemělo zůstat. V sedmnácti, už za protektorátu, mi do rukou padlo první vydání jeho studie o Goethovi v Čechách, díky níž jsem se nejspíš vzdělal v literárního historika. Akademické gymnázium, které jsem tehdy navštěvoval, uspořádalo soutěž literárních esejů; přihlásil jsem práci o Goethovi a Praze, excerpovanou, ne-li spíš opsanou z Urzidila, a když jsem dokonce dostal cenu, byl se mnou amen a rozhodl jsem se, ač Goethe nikdy neměl odvahu podniknout cestu do národnostně smíšené Prahy, stát se literárním vědcem a svůj původní plán vyškolit se na druhého Fre-

da Astaira jsem pověsil na hřebík.

V New Yorku jsem ke konci padesátých let četl epická díla znenadání tak proslulého vypravěče a opětovným čtením Urzidilových věcí jsem pochopil, že tradiční dějiny literatury, soustředující se na básnickou sféru, Urzidilův přínos umenšují, a nebylo by spravedlivé vyličit jeho životopis tak, jako by ani nebyl autorem krásných fikcí a zároveň a o nic méně autorem významných esejů, kulturně-kritických monografií a politických

Peter Demetz. Foto archiv.

analýz, především k otázce národů v Čechách, Čechů, Němců a Židů.

ROK 1922

Urzidil (narozený 3. února 1896) o svém životě psal otevřeněji, než to kdy dokázal kdo jiný, o svém otci vynálezci, tajemníkovi jedné malé soukromé železnice (společný rys s Rillem); o židovské matce, která zemřela, když mu byly tři roky; o energické české maceše z Nymburka, království básníka Bohumila Hrabala; o nekonečných dobrodružstvích dvanáctiletého chlapce.

Urzidilova díla jsou vesměs zlomky jedině autobiografie a dosvědčují, že po dětství a mládí v c. k. monarchii se bodem obratu v životě mladého studenta pražské univerzity, začínajícího spisovatele a stálého hosta kaváren Edison a Areo, stal rok 1922. V tom roce mu zemřel otec; Urzidil si vzal za ženu Gertudu Thiebergerovou z vysoce vážené rabínské rodiny (její bratr Friedrich vyučoval Franze Kafku hebrejštině) a nastoupil do tiskového oddělení německého vyslance. Před rokem 1922 bylo pro něj všechno stále jenom možnost a zkoušení, ale po tomto roce zřetelně vyvstávají obrysy jeho trvalých zájmů: básně, povídky, eseje o českých umělcích a kulturně-kritické práce o Václavu Hollarovi,

emigrantovi a mědirytcovi, o Goethovi a Čechách a o Adalbertu Stifterovi. Potenciální se uskutečňuje a vyhraňuje.

EMIGRACE

V nebezpečném létě 1939 uprchl Urzidil se ženou přes Itálii do Anglie a později do Ameriky, kde přistáli v únoru 1941. Byla to obrovská změna životního jeviště, a přesto se mu v průběhu let emigrace podařilo dřívější vzor svých sklonů a prací obnovit, najít stále zaměstnání žurnalisty v rakouském oddělení *Voice of America* a ustavičně svou činnost propojovat s literárními a historickými pracemi.

Začátky byly více než skromné. Gertuda Urzidilová pracovala jako babysitter za padesát centů na hodinu a její manžel se činil doma jako umělecký řemeslník a vazač knih. Nic by však nebylo pošetilejší než vyportrétovat newyorského spisovatele jako romanticky osamělého či opuštěného. Celý New York byl, jako vždy, městem utečenců; měli jsme spoustu přátel, setkávali jsme se o dlouhých víkendech na venkovském statku pohostinné publicistky Dorothy Thompsonové s uprchlími spisovateli a americkou prominentí, včetně Jean Starr Untermyerové, překladatelky Thomase Manna, a později s novou generací liberálních českých uprchlíků, mezi nimi se Slávkou a Ferdinandem Peroutkovými.

Urzidilovi učinili dobře, že se odstěhovali na Long Island, vlastně do Forest Hills a Kew Gardens, a usídlili se tam v novém nájemním domě. Starší ročníky německých a rakouských uprchlíků z let 1933–1938 žily ponejvíc na manhattanské Upper West Side v obrovských starých budovách, v uzavřeném společenství mezi Sedmdesátou ulicí a Kolumbijskou univerzitou. Long Island byla mnohonárodní směsice jako stará monarchie, otevřenější, veselejší a přívětivější, a od moře sem vanul vítr. Když jsem tam Urzidilovy navštívil (muselo se ovšem jet skoro hodinu podzemní dráhou), byl Johannes velmi hrdý na to, že se z jeho bytu dalo spatřit moře, jenže přesněji řečeno jenom z kuchyňky, a to člověk ještě musel vykroutit hlavu v nebezpečném úhlu, než pak docela v dále uviděl jakýsi stříbrný proužek. Ale já jsem věděl, na co Urzidil naráží. Jeho byt, vždyť Čechy jsou všude, vpravdě ležel u moře, jak praví Shakespeare, s drobnými korekturami ovšem.

ROSTOUCÍ POZORNOST

Urzidilův *annus mirabilis* byl konečně rok 1956, kdy na doporučení hamburského spisovatele Hanse Hainze Risseho vyšel v jednom mnichovském nakladatelství svazek povídek *Ztracená milenka* a upoutal pozornost stále rostoucí čtenářské obce. Rychle následovaly další knihy. *Pražský triptych* (1960), druhá verze jeho studie o Goethovi (1962), sbírka novel *Sloní list* (1964), vzpomínky a eseje v knize *Tudy kráčel Kafka* (1965) a mnoho dalších článků a esejů ve vídeňské *Die Presse*, ve *Wort und Zeit*, v *Merkeru* a jinde. Jeho švýcarský přítel Hansres Jacobi později uveřejnil cenné texty z pozůstalosti (1972). Na počátku padesátých let měl Urzidil ještě pochybnosti o možnostech publikovat v Evropě, a nyní z něho byl najednou slavný muž, kterého pro sebe objevily střední Evropa a Itálie a uctily ho oceněními, jako byla Cena Charlese Veillona města Lausanne (1957), Velká rakouská státní cena za literaturu (1964), Literární cena města Kolína nad Rýnem (1964) a o málo později Cena Andrease Gryphia (1966).

Podnikal pravidelné cesty do Evropy, kde předčítal a přednášel, a jistě pro něj bylo zábavné, že to mohl po příslušném jmenování od rakouského spolkového prezidenta činit jako profesor honoris causa, neboť učený byl vždycky, v tom nejlepším a světoobčanském smyslu; a jak stvrzuje ve svých vzpomínkách Heinz Politzer, nikdy ani na procházkách svými znalostmi a kulturně-kritickými podrobnostmi neskrblil. Johannes Urzidil zemřel na přednáškové cestě v Římě 2. listopadu 1970 a leží tam pohřben na hřbitově Santa Maria dell'Anima. Jeho žena Gertruda ho následovala sedm let poté. (...)

PRAŽSKÁ NĚMČINA

Modernost Urzidilových děl spočívá v oné křehké hranici mezi epikou a esejem, kde si – jako například v *Pražském triptychu* nebo v mnoha kapitolách studie o Goethovi – pohrává s literárními druhy a způsoby psaní a míří k otevřené či skryté citaci, k pastiši, k parodii, či dokonce k artistickému mimikry, jež klasickému vzoru vzdává čest právě tam, kde jeho manýru nenapodobuje, nýbrž ji rafinovaným uměním nově vytváří.

Kritická debata o Urzidilovi byla málokdy živá a veřejná; na jejím počátku stáli Karl August Horst a Švýcar Hansres Jacobi, po nich následovali velmi pod-

nětní germanisté Gerhard Trapp a časně zesnulá Christa Helligová a k mírné Urzidilově renesanci došlo v devadesátých letech.

Doma nebyl ani Urzidil vždy prost rakouské jazykové skepse, ale v exilu nezlomně usiloval o afirmaci pražské němčiny jako nejčistšího ze všech německých idiomů a z ní čerpal své tvůrčí síly. Ještě když u příležitosti svých sedmdesátin veřejně pronášel poděkování za četná blahopřání, jichž se mu dostalo, vypálil zároveň „salvu“, jak tomu říkal, proti těm šťouralům, kteří při jedné kafkovské konferenci berlínské Akademie věd o důstojnosti a vitalitě pražské němčiny pochybovali (bojím se, že jeho „salva“ mířila na Kafkova životopisce Klausse Wagenbacha a na mou maličkost, třebaže jsem jen prohlašoval, že abstraktnosti pražského jazyka podněcovaly k plnosti a bohatství právě Urzidila). Urzidilův historický argument dávné čistoty pražské němčiny, jež se údajně udržela od pozdního středověku nezkalená až do 20. století, pochází z romantické spekulace, jež se dlouho s oblibou opírala o jazyk kanceláře Jana ze Středy, který tak oddaně sloužil císaři Karlu IV. Pražská němčina nemá méně diskontinuit (jak ukázal filolog Emil Skála) než jiné městské dialekty; a přestože Urzidil právem věřil v to, že písaři pozdně středověké pražskoněmecké kanceláře si hleděli zřetelnosti a čistoty (vlastně vyvažovali mezi horní a střední němčinou a vyhýbali se přílišným dialektismům), nebyly tu bez vlivu historické události; diskontinuitní dějiny Prahy spojily střední němčinu protestantů s horní němčinou katolíků, než se pak v 19. století pražská němčina proměnila v c. k. rakouské městské nářečí. (...)

POZDNÍ NÁVRAT DOMŮ

Johannes Urzidil, pamatují-li se dobře, byl v podstatě člověk radostný, anebo raději chtěl být radostný než zachmuřený, a o tragickém konci německo-české symbiózy nemluvil a nepsal často; jeho mlčení bylo výmluvnější než každá polemika. Jeho rozhodnutí zůstat v Americe i po roce 1945 nebylo pro něj, spisovatele a kulturního historika náležejícího k ně-

meckému jazyku, nijak snadné. Evropa, ze které odešel roku 1939, už nebyla stejným kontinentem, když se s ní o dvě desetiletí později na svých cestách opět shledával. Čeští intelektuálové přeložili leccos z jeho prací pro exilové časopisy, ale on věděl, že ve své vlasti už nemůže hovořit k německému čtenářstvu. Židé byli mrtví nebo v exilu a čeští Němci žili jinde; Urzidil se do svého domovského města už nikdy nevrátil.

Jeho exil, byl-li to ještě exil, se proměnil; rád, jak dosvědčil jeden přítel, zajížděl při svých přednáškových cestách na rakousko-českou hranici, aby se přes lesy díval do otčiny, ale jeho rozhodnutí zůstat v Americe se už zvrátit nedalo. Urzidil vyrostl v mnohonárodním státě staré monarchie a věřil, že Československá republika pod prezidentem T. G. Masarykem by bývala dosti liberální, aby zaručila soužití národností a rozvíjela je. Byl přitom důkladný a konkrétní pozorovatel konkrétních poměrů, jako například v bohužel zapomenutém eseji *Češi a Němci*, vyšlém roku 1922 v *Neue Rundschau*, na nějž navazovala stať *Karla Rennera*. V exilu se rozhovorů o budoucnosti německo-českého soužití účastnil až do čtyřicátých let, když však poté v Československé národní radě převládli nacionalisté, jeho nejedávnější životní jistoty to hluboce zklamalo; zřídka kdy hovořil o ztracené symbióze, kterou sám v duchu Bernarda Bolzana reprezentoval, a strnil se výměny úderů v nenávislných polemikách. Čtyřicet let po jeho smrti se v Praze v centru Malé Strany sešli mezinárodní vědci z celého světa ke konferenci, která si za účasti českého ministra kultury a rakouského velvyslanectví připomněla jeho život a česky a německy interpretovala jeho dílo. A tak se přece jen domů jaksí vrátil.

Přeložil Vratislav Slezák.

(Mírně zkráceným textem *O Johannesi Urzidilovi*, který napsal Peter Demetz o svém příteli v roce 1997 jako doslov k jeho knize *Pražský triptych*, si připomínáme, že letos uplyne už 55 let od úmrtí tohoto pozoruhodného pražského autora německého jazyka. Mezititulky jsou redakční.)

Johannes Urzidil. Foto archiv.

KUCHAŘKA A PRŮKOPNICE

Několik otázek pro Alžbětu Glancovou a Karolinu Kašovou

Čím se vaše kuchařka liší od jiných vegetariánských kuchařek?

Jsou v ní obsažené i tradičně masité židovské sváteční pokrmy ve vegetariánské verzi, např. šoulet. Lewando se též nechala inspirovat polskou a internacionální kuchyní, takže mezi jejími recepty najdeme i tradiční polské masité pokrmy v nemasité verzi, například bigos. Zvláštností jsou určitě „plněné vaječné skořápky“, což si vykládáme jako modifikaci na plněné šneky nebo plněnou morkovou kost.

Patřilo v její době vegetariánství spíše k nutnému zlu (když nebylo na maso nebo kvůli špatnému zažívání), nebo již k uvědomělému zdravému stravování?

Ona sama nejspíš vnímala vegetariánství především z hlediska zdraví – propagovala, aby se maso vynechalo alespoň třikrát do týdne. To svědčí o tom, že jak ona, tak její čtenáři patřili spíše k movitější společenské vrstvě, která si maso mohla dovolit. Originál knihy také obsahuje stať o prospěšnosti vitaminů, která dnes může působit trochu zastarale, ve své době byla ale novátorská. Stejně tak úvod obsahuje dva vědecké články o důležitosti ovoce a zeleniny pro lidský organismus a o vegetariánském hnutí ve světě. Zmíněné dva texty nenapsala Lewando, ale tehdejší odborníci na dané téma. To asi svědčí o tom, že Lewando svou knihu nevnímala pouze jako kuchařku, ale jako dílo osvěty ve stravování.

Z knihy hostů je patrné, že pro návštěvníky byla vegetariánská kuchyně zatím nevšední, nová, a lákala je svou „exotikou“.

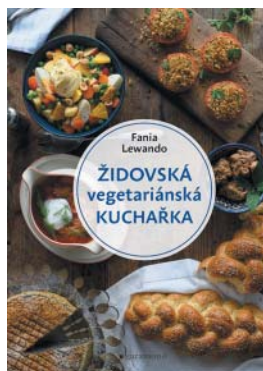
Jaký ohlas mělo anglické a polské vydání? Nepůsobí kuchařka v době, kdy se nabízí řada rozmanitých přísad, koření či pokrmů příliš prostě?

Anglické vydání je beznadějně vyprodané. V Polsku se jidiš kultura těší mnohem většímu zájmu než v ČR. Kupříkladu Jidiš centrum ve Varšavě nedávno zorganizovalo několikadenní festival o cibuli a česneku v židovské kultuře a jeden z festivalových happeningů byl věnován právě Lewando a jejím receptům.

Prostota receptů, jejichž příprava nezabere mnoho času, je zároveň pro mnohé lákavá. Zároveň je výhodou, že převážně pracuje s potravinami dostupnými v ČR a lokálními. Stručnost receptů zároveň dává možnost popustit uzdu fantazii, každý si tak může původní jednoduchý recept trochu ozvláštnit nebo upravit dle své potřeby.

Když byla šéfkuchařkou na zaoceánských parnicích, znamenalo to, že celé plavby absolvovala?

Ano, absolvovala a dochovalo se nám i menu. Vzhledem k tomu, že plavba z Gdaňsku do New Yorku trvala několik dní, musela Lewando minimálně pro židovské pasažéry z první třídy na každý den připravit nové menu o několika chodech. Takže musela být po dobu plavby na lodi.

dovské pasažéry z první třídy na každý den připravit nové menu o několika chodech. Takže musela být po dobu plavby na lodi.

Který je váš nejoblíbenější recept?

Špenátové paté je vynikající. Mocca rosol či pudink nerada vařím, protože mám pokaždé strach, že jej připálím (jako každý pudink), ale

je hodně oblíbený, chutná výborně. Recepty na saláty jsou také výborné, i když v nich Lewando pro nás trochu překvapivě kombinuje suroviny, které bychom v salátu společně nečekali (třeba pomeranč, hrášek, vejce natvrdo, jablko a mrkev).

Jak se vám kuchařka překládala, co při převodu působilo největší problémy?

Ty recepty jsou hodně stručné, žádné překladatelské oříšky tam nebyly. Jen snad takové drobnosti. Například se v receptech často vyskytuje surovina *šmantkez*, tedy smetanový sýr neboli tvaroh, a musely jsme odhadovat, kdy se jedná o tvaroh plnotučný, polotučný nebo tvrdý. Nebo Fania přidává především do salátů *beblech*, což je v Polsku běžnější bob obecný, který se v Česku tolik nepoužívá, ale lze jej pohodlně nahradit fazolemi. Také jsme uvažovaly, zda ponechat jednotky v dekagramech, které už nejsou tak běžné. Na tyto problémy jsme ale měli našťastí skvělou redaktorku paní Jitku Suchou, která má zkušenosti právě s kuchařkami, i těmi historickými.

(am)

PROJEV FEDORA GÁLA

(dokončení ze str. 3)

Chci mluvit o ženách, které nosily mámě brambory ukryté v kalhotách. O zdejších mužích, kteří jí udělali z deního přidělu chleba a povídel dort po porodu. O Viktoru Emanuelu Franklovi, který po zkušenostech z několika táborů smrti napsal nesmrtelnou knihu *A přesto říci životu ano*.

Ano, já s bratrem jsme přežili. Přežili jsme s mámou, která dokázala, i v nesvobodném komunistickém režimu, který její rodinu připravil o vše, ochránit a vychovat děti. Předat nám sílu i motivaci vzdorovat zhoubným ideologiím a lidské zlobě. Na cestě životem jsem se naučil poznat cenu svobody a porvat se o ni.

Řekl jsem slovo – máma. Myslím tím princip, metaforu laskavosti a soucitu. Ta moje prošla peklem protizidovských zákonů válečné Slovenské republiky, holokaustem. Po válce jsme se vraceli do domovů, které mezitím zabrali arizátoři, abychom vzápětí čelili nelidskému komunistickému režimu, novému antisemitismu ve stalinských procesech, ruským tankům v roce 1968 a takzvané normalizaci poté. Zažili jsme také záblesk naděje v listopadu 1989, zrod demokracie. Ale také znovuoživení zhoubného nacionalismu dnešních dnů.

Patřím k poslední generaci přeživších holokaustu. Známe nesamozřejmost svobody, ctíme odkaz svých předků a víme, co je odpovědnost za dar života naplněného smyslem. Víme velice dobře, že smysl života není v očekávání světla na konci tunelu, ale trvalý zápas o důstojný život a důstojnou smrt. Zápas, kterého součástí je i předávání zkušenosti generacím, které přebírají štafetu po nás.

Činím tak, a budu činit až do konce svých dnů. Je to závazek, jehož naplnění z nás činí bytosti, které jsou hodny označení – lidské. Závazek, který nezná národnost, náboženství, věk, postavení, majetek a pasivně nečeká, až ho převálčují dějiny. Rebelie a vzdor jsou naším údělem.

Jsmen na cestě za snem. Jeho naplnění nebylo, není a nebude gratis. Je to sen o svobodě a lidskosti, která je univerzální.

Postskriptum:

A ešte pozdrav do bývalej vlasti – na Slovensko. Tak radikálnu a rýchlu resuscitáciu minulosti som naozaj nečakal. Zdieľam váš zápas a verím, že nie je márný.

Děkuji za pozornost.

Fedor Gál

IZRAEL: Chce Trump totéž co Bibi?

V polovině května agentury vydaly dvě zprávy. Jedna sděluje, že Izrael zahájil další pozemní ofenzivu v Pásmu Gazy. To nepřekvapí. Od března, kdy krachlo zimní příměří s Hamásem, tedy i další výměny rukojmích za palestinské vězně, se s tím počítalo. Premiér Netanjahu trvá na tom, že splní oba válečné cíle zároveň – osvobodí rukojmí a zničí Hamás coby vůdčí sílu v Gaze. Ale jak se bude ofenziva vyvíjet a zda tyto cíle naplní, je těžké odhadovat.

Druhá zpráva je překvapivější. Americká televize NBC uvedla, že Washington zahájil jednání s Libyí. Že výměnou za miliardy jejích dolarů zmrazených po pádu Kaddáfího by Libye měla přijmout milion Gazanů. Což by byl krok k naplnění Trumpova plánu rekonstrukce Gazy a „humánního odsunu“ tamních obyvatel, který byl v zimě považován za bizarní (Rch 3/25).

Jak máme ty zprávy vnímat? Tak, že vlády Trumpa a Netanjahua jednájí ve shodě, v souladu, ba v kooperaci? Že Izrael se v Gaze snaží vojensky a USA v Libyi diplomaticky o totéž? Ale pozor, jiné zprávy naznačují, že to může být i jinak. Že se shoda spíše oslabuje. Že Trumpa znepokojují konflikty ve světě a snaží se je ukončit za každou cenu. I za cenu tvrdého tlaku na spojence či napadení, třeba na Ukrajinu a Izrael. A nedaří-li se mu to s válkou na Ukrajině, tím víc se snaží na Blízkém východě.

PRO KLID S HAMÁSEM, HÚTÍ A ÍRÁNEM

Právě na Blízký východ, do Saúdské Arábie, Spojených arabských emirátů a do Kataru, vedla Trumpova první zahraniční cesta v jeho druhém období. Vynechal Izrael, což se vykládá jako symbolické minus, ale v praxi to nemusí nic znamenat, vždyť Benjamin Netanjahu jezdí do Washingtonu stále (Trump ho přijal jako prvního zahraničního lídra). Zato Trump apeleoval na Saúdskou Arábii a Sýrii, aby se připojily k Abrahámovským dohodám, což je jeho úspěšný projekt. Prostě aby tak

či onak normalizovaly vztahy s Izraelem, jak učinily Emiráty, Bahrajn, Maroko a Súdán po létu 2020. To je zase plus.

Ale pro samotný Izrael je zajímavější to, co se dělo před Trumpovým příjezdem. Třeba fakt, že – právě při „Bibiho“ návštěvě ve Washingtonu – Trump ohlásil rozhovory s Íránem o nové jaderné dohodě. Že v době Trumpova pobytu v Arábii Teherán oznámil, že je připraven tuto dohodu podepsat výměnou za zrušení sankcí. To je něco zcela protichůdného politice nejen Netanjahua, ale i izraelské opozice. Ta sází vůči Íránu na sílu. Kdežto Trump

„Izraelský lid v tom není sám“: tisíce lidí podpořily Izrael na pochodu ke Dni Izraele. Manhattan, New York, 18. 5. 2025.

sází na klid bez velkého ohledu na zájmy spojence. Nebo 6. května Trump prohlásil, že USA přestanou útočit na jemenské Hútie, klienty Íránu, kteří ohrožují plavbu v Rudém moři a raketami pravidelně ostřelují Izrael. Prý proto, že už kapitulovali. Ale kdež, vždyť pár dnů předtím jejich raketa dopadla na okraj Ben Gurionova letiště v Lodu.

A pak to nejzásadnější. Těsně před Trumpovým příjezdem Hamás propustil – nešlo o výměnu za palestinské vězně – dalšího rukojmího. Je to Edan Alexander, voják Cahalu zabitý 7. října 2023 ve svém tanku, muž s izraelským i americkým občanstvím (vyrůstal v USA). Byl to poslední americký rukojmí Hamásu vůbec.

Ale více než o to, že byl propuštěn, jde o to, jak se k tomu dospělo. Jeho propuštění dojednali přímo s Hamásem sami Američané, kdežto Izrael se to dozvěděl z neoficiálních zdrojů. Ted' si možná řeknete: vypadá takto spolupráce dvou spojence-

ckých a názorově spřízněných vlád? Jak se dočítáme v izraelských médiích, Američané se rozhodli pro samostatný postup proto, že ztratili důvěru v Bibiho strategii. V to, že vyřeší osvobození rukojmích a likvidaci Hamásu zároveň.

I USA ŽÁDAJÍ KONEC VÁLKY

Velký rozruch vyvolal Trumpův zvláštní vyslanec Steve Witkoff, mimochodem sám americký Žid. Když v Izraeli mluvil s rodinami unesených rukojmích, v citaci *Times of Israel* jim řekl, že nesouhlasí s přístupem Izraele k válce v Gaze: „Izrael prodlužuje válku, i když nevidíme, kde by se dalo dosáhnout dalšího pokroku. USA chtějí návrat rukojmích, ale Izrael není připraven válku ukončit.“

Shrneme-li to s nadsázkou, Bibi se v tomto kontextu jeví jako potíživista, kdežto USA (přece dojednaly propuštění) a Hamás (přece propustil uneseného) jako vstřícní partneri. Bibiho obraz je však ještě horší, alespoň ve světě. Jeho vláda získává pověst těch, jimž primárně nejde o svobodu pro rukojmí, ale o to, jak jejich osud využít pro záminku k expanzi.

Ministr financí Becalel Smotrič prohlásil, že jakmile začne nová ofenziva, „z dobytých území už nebude možné ustoupit, a to ani výměnou za rukojmí“. Co si

pak pomyslet o slovech náměstkyně ministryně zahraničí Haskelové, že ti, kdo volají po okupaci Gazy, nereprezentují postoj izraelské vlády?

Dodejme ještě jednu věc. Jakkoli se Netanjahuovy postoje odlišují od velké většiny světa, ba i od postojů Donalda Trumpa, ladí s postoji izraelské veřejnosti. Z průzkumu provedeného společností Lazar Research vyplývá toto. Proti vzniku palestinského státu v hranicích z června 1967 je 66 procent Izraelců, což se v průběhu let nemění. Ale mezi židovskými respondenty stoupl odpor na 78 procent. Hlavní obava zní, že by se útok ze 7. října 2023 mohl opakovat ze Západního břehu, v podmínkách daleko horších.

Netanjahu se tak pohybuje mezi dvěma kameny. Když doma razí politiku ladící s izraelskými fanoušky Donalda Trumpa, skutečný Trump ho může pokládat za někoho, kdo maří jeho snahu o klid.

ZBYNĚK PETRÁČEK

POPTÁVKA PO KAPLI ...a další události

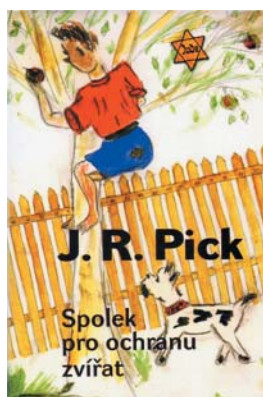
/Vybráno z českých médií/

Všechna média přinášela po celý květen texty a pořady, věnované osmdesátému výročí konce druhé světové války. ■■ Evu Herrmannovou si mnozí pamatují coby šéfkou Opery Národního divadla, kam nastoupila po revoluci. O její minulosti se ale už tolik nemluvalo, a tak se často ani nevědělo, že za druhé světové války prošla Terezínem a ztratila velkou část rodiny i přátel. Eva Herrmannová zemřela v únoru 2017, její životní příběh

však zůstává nesmrtelným svědectvím hrůz druhé světové války. Eva totiž své vzpomínky sepsala v knize *Poslední Herrmannovic holka*, která se zakládá také na jejích denících, které si v té době vedla. A právě díky nim kniha disponuje jedinečnou autenticitou i věrohodností. (Svět ženy.cz, 30. 4.) ■■ Jiří Robert Pick je tvůrcem více než třicet knih a divadelních her. Vytvořil též desítky písňových textů, psal pro rozhlas a časopisy, překládal z ruštiny. Židovství se v jeho díle odráží spíše zprostředkovaně ve vyhraněném smyslu pro tragikomičnost a absurditu. Přímou jim dal zaznít jen ve své, jak uvedl, „humoristické – pokud je to možné – novele z ghetta“, nazvané *Spolek pro ochranu zvířat*.

„Málokterý lump v ghettu byl opravdu slušný člověk,“ konstatuje na jednom místě tohoto smutně groteskního příběhu jeho čtrnáctiletý hrdina vězněný v Terezíně a pokračuje: „Zato hodně lidí v ghettu mělo dobré srdce.“ Na terezínském novělu ještě navázal neméně groteskním pokračováním z 50. let *Příliš mnoho příbuzných*, ale jeho vydání se již nedočkal. Zemřel 17. března 1983 v Praze a zde je také pochován na Novém židovském hřbitově. (ČRO-regiony.cz, 4. 5.) ■■ Všechny projekty jihočeské pobočky Paměti národa se jako červená nit vine příběh samizdatového časopisu českobudějovické židovské mládeže *Klepy*. V srpnu 1940 ho začal vydávat patnáctiletý židovský kluk Ruda Stadler na zdejší židovské plovárně. Ta vznikla po zákazu vstupu Židů na veřejná sportoviště nebo koupaliště poté, co si zdejší židovská obec pronajala pozemek na břehu Vltavy od jednoho statečného statkáře. Scházely se tam židov-

ské děti a mohly sportovat, koupat se a hrát si, aniž by měly strach, že je někdo bude popotahovat za to, že jsou někde, kde nemají co dělat. (Týdeník Květy, 7. 5.) ■■ Dětské operní studio při libereckém Šaldově divadle připravilo společně s Pamětí národa a Technickou univerzitou v Liberci zajímavý projekt. Pomocí něj připomínají dramatické momenty druhé světové války. Jako prostředek jim k tomu slouží dětská opera *Brundibár*, kterou nastudo-

valy a hrály děti v terezínském ghettu. (ČRo – Liberec.cz, 8. 5.) ■■ Ve věku 95 let zemřel bývalý americký velvyslanec v Československu William Luers. V americké diplomatické službě strávil Luers 29 let, z toho v letech 1983–1986 působil jako velvyslanec v Praze. Patřil k velkým podporovatelům disidenta, dramatika a prvního porevolučního prezidenta Vá-

clava Havla, kterého se během svého působení snažil chránit před komunistickou vládní garniturou tím, že zval do Prahy významné kulturní osobnosti a organizoval jejich setkání s Havlem. Po odchodu z diplomacie působil Luers 13 let jako prezident newyorského Metropolitního muzea umění. V roce 2013 Luers během návštěvy Prahy ČTK řekl: „Myslím si, že ve světě Václav Havel žije i nadále. Domácí politika v této zemi ovšem poničila to, čím byl. (...) Věřím ale, že jednou se Češi vrátí k tomu, že ho budou oceňovat za to, že byl symbolem konce komunismu.“ (ČTK, 12. 5.)

■■ Obrazová galerie města Prostějova bude zase o jeden umělecký kousek bohatší. Prostějovští konšelé se na pondělní schůzi shodli na tom, že od soukromého autora odkoupí obraz synagogy. „Jde o obraz od Františka Juliny – *Pohled na synagogu Prostějov*. Jde o zalakovanou temperu na linoleu. Rozměr obrazu je 48 x 35 centimetrů. Hodnota uměleckého díla je 6500 korun,“ upřesnila první náměstkyně primátora Milada Sokolová. (Prostějovský Večerník.cz, 15. 5.) ■■ Opravená židov-

ská obřadní síň v Břeclavi zahájila v neděli 18. května svoji druhou sezonu. Začne se Dnem židovské kultury, tím hlavním pak bylo představení výpravné publikace *Kuffnerovci*, která komplexně mapuje osudy a odkaz nejvýznamnější židovské rodiny spjaté s Břeclaví. „Je to výsledek patnáctiletého bádání o historii, životních osudech i významu židovské rodiny s kořeny v Břeclavi. Tato rodina se ve všech svých rodových liniích – breclavské, vídeňské a sládkovičovské – nesmazatelně zapsala do vývoje cukrovarnictví a pivovarnictví Rakouska-Uherska i pozdější Československé republiky,“ uvedla historička Alena Káňová, která na publikaci pracovala se slovenskou kolegyní Evou Sudovou. Rodina Kuffnerů vynikala také ve filantropii, sběratelství, vědeckém pokroku či stavební a politicko-sociálním vývoji v jednotlivých městech a přílehlých regionech. Za všechny tyto přínosy byli jednotliví členové rodu na přelomu 19. a 20. století povýšeni do šlechtického stavu. (Novinky.cz, 18. 5.) ■■ Desítky běžců se zúčastnily závodu pro děti a dospělé Viktor Run v parku Jezerka. Běh organizovaný městskou částí Praha 4 a sportovním klubem Hakoach byl věnován židovským hrdinům a odbojářům druhé světové války. Pojmenován je na počest Viktora Wellemína, židovského účastníka bitev o Tobruk a Dunkerk, člena 11. československého pěšího praporu a dlouholetého člena SK Hakoach. „Během, který vyžaduje určité fyzické úsilí a vystoupení z komfortní zóny, jsme si připomněli nejen jejich hrdinství a oběti v boji za svobodu, ale také jsme podpo-

William Luers. Foto archiv.

řili sportovní a společenské vazby v duchu jejich odkazu,“ uvedl starosta Ondřej Kubín. (Praha4.cz, 16. 5.) ■■ Veřejnost mohla v pátek 23. 5. večer v rámci akce Noc kostelů navštívit i kapli v Poslanecké sněmovně.

Sněmovní kaple byla v prostorách Šternberského paláce otevřena v březnu 2016 a navrhl ji architekt Josef Pleskot. Slavnostního otevření v roce 2016 se zúčastnili zástupci církvi, například vrchní zemský rabín Karol Efraim Sidon nebo kardinál Dominik Duka. Podle tehdejšího i nynějšího místopředsedy sněmovny Jana Bartoška (KDU-ČSL) byla poptávka po kapli dlouhodobá. (Blesk.cz, 19. 5.)

jd

ČAKANIE NA INCIDENT

O súčasnom Slovensku a snahe nájsť „obetného baránka“

Spoločnosť je pripravená, propaganda masíruje ľudí, racionalita a logika sú na ústupe. Navrch majú fámy a legendy. Slová ako „liberál“ alebo „progresívny“ sa stali vo verejnom diskurze nadávkami. Extrémisti produkujúci verbálne alebo písané násilie sú každodennou normou. Mienkotvorné médiá sú prezentované ako protištátne a protislovenské, obskurné tlačoviny a pokútne internetové portály sa stávajú neoficiálnymi vládnymi tlačovinami – hlasnou trúbou úradnej moci. Slovenská zahraničná politika hlbokoj servility voči Putinovmu Rusku predstavuje výrazný odklon od politiky Európskej únie. V radoch ústavných činiteľov najsilnejšej vládnej strany Smer SD sa stále častejšie objavujú „úvahy“ o odchode Slovenska z Európskej únie a NATO. Deje sa tak napriek masívnym protestom organizovaným parlamentnou opozíciou pod heslom „Slovensko je Európa“ a ubezpečovaniu samotných predstaviteľov Smeru, že nechcú Slovensko vyvieť mimo Európsku úniu a NATO. Ich vyjadrenia nepôsobia vierohodne.

KAUZA BOMBIC

Významným signálom je zastrašovanie nezávislých sudcov, vyšetrovateľov a prokurátorov zo strany vládných činiteľov. Kritizovaným „zločinom“ spomenutých sudcov a prokurátorov je prípadné stíhanie „našich ľudí“, ktorých predstavitelia súčasnej vlády považujú za osoby stojace nad zákonom. Nie je to oficiálne stanovisko, ale funguje to presne tak.

Problémov je veľa. Ťažko si predstaviť, že by ich niekto dokázal vyriešiť, ale je tu ešte jedna možnosť, nájsť „obetného baránka“.

Úrad vlády SR vyjadril nedávno starosť o osud prominentného youtubera, neonacistu a antisemitu Daniela Bombica. Najvyšší súd ho pôvodne nechal na slobode s podmienkou, že sa zdrží nenávistných príspevkov na sociálnych sietiach. Túto požiadavku Bombic nebol ochotný rešpektovať. Prakticky denne produkoval nenávistné statusy, ktoré obsahovali invectívy, ako „slizká Sorosova sviňa“, „smradľavý poskok Izraela“, „sluha sionizmu“ apod. Prokurátor preto predložil súdu žiadosť o prehodnotenie pôvodného rozhodnutia s odôvodnením, že Bombic ignoruje súdne obmedzenie. Kauza sa dostala 19. aprí-

la do rúk sudcu Rastislava Stieranku na Špecializovanom trestnom súde. Tento napodiv nevidel v Bombicových statusoch nenávistné prejavy a ponechal extrémistu na slobode s odvolaním sa na slobodu slova. Prokurátor sa odvolal a o desať dní neskôr o Bombicovi rozhodoval senát Najvyššieho súdu pod predsedníctvom sudkyne Dany Wänkeovej. Ten dospel k záveru, že obžalovaný zjavne porušil predchádzajúcim súdom určené podmienky a poslal ho priamo z pojednávajúcej sály do preventívnej väzby.

Vráťme sa k vyhláseniu Úradu vlády venovanému Bombicovi. Uvádza, že roz-

hodnutie o vine alebo nevine obžalovaného významne ovplyvní hranice slobody prejavu. Bombic je obvinený zo šírenia rasovej a etnickej nenávisti, podnecovania na trestný čin, doxxingu či šírenia extrémistického materiálu. Úrad vlády asi nevie alebo nechce vedieť, že šírenie etnickej či rasovej nenávisti nie je chránené slobodou prejavu. Úrad ďalej píše, že Bombicova obhajoba má vysokú kvalitu. To je poukaz na advokáta Davida Lindtnera (obvineného za korupciu), ktorý je osobným poradcom premiéra Roberta Fica a zároveň obhajcom stíhaného Daniela Bombica. Úrad vlády tiež tvrdí, že bude rešpektovať rozhodnutie súdu (dost' zvláštne ubezpečenie), ale zamýšľa sa nad konaním vyšetrovateľa a prokurátora, ktorí vraj dva mesiace pasívne čakali a začali konať až vtedy, keď na Bombicove výroky upozornili „protivládne médiá“. Pre Úrad vlády nie je problém v tom, že Bombic ignoroval príkaz súdu, ale v tom, že noviny o tom písali (!) Na záver úrad napísal, že „nepriestupí k zasahovaniu do práce polície a prokuratúry, a dúfa, že vyšetrovatelia a prokurátori sa nespreneveria svojim funkciami“.

ŠÍRENIE NENÁVISTI A AROGANCIE

Ešte výpovednejšie než vyhlásenia úradu vlády sú statusy europoslancu a podpredsedu vládnej strany Smer Ľuboša Blahu. Tento pán je trvalou súčasťou mnohých škandálov, človek, ktorý verejne klame a keď je „nachytaný“, tak miesto ospravedlnenia arogantne útočí. Vo verejnom priestore trvale šíri nenávisť a aroganciu, jeho zvláštnou záľubou je dráždenie ľudí, ktorí nezdieľajú jeho názorový svet. Ako absolvent vysokoškolského štúdia politológie je formálne vzdelaný, ale na verejne prístupných nahrávkach sa prejavuje vulgárne a nekultúrne. Podľa Blahu je tragédiou, že prokuratúra vôbec chce vziať slovenského občana do väzby pre „iný názor“. Na sociálnej sieti píše, že Bombicovi

prifažilo, že sa postavil proti „genocide páchanej Izraelom v Gaze“ – bol vraj na proteste na podporu Palestíny. Blaha tiež naznačoval, že na prokuratúre funguje „sionistická mafía“, ktorá sa mstí za oprávnenú kritiku Izraela. Ak to tak je, pôjde (podľa poslanca) o najväčší škandál v novodobých dejinách Slovenska. Samotného neonacistu Bombica hodnotí Blaha

ako „hrdinu, ktorý povie to, čo si ini len myslia“.

Na vyjadrenia europoslancu Blahu o „sionistickej mafii“ v prokuratúre v stredu (23. apríla) kriticky reagoval Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike.

„Slovenská židovská komunita vníma Blahove vyhlásenia. Odkazuje mu, že všetci Židia, ktorí dnes na Slovensku žijú, sa tu rozhodli žiť dobrovoľne, napriek nie vždy priateľskému prostrediu. Vieme, že ľudia ako vy vždy boli aj budú. Okrem opovrhnutia vzbudzujú i ľútosť a prenesený pocit hanby. Za druhej svetovej vojny arizovali a nakladali ľudí do dobytčiarok, o tri roky neskôr zoštatňovali a posielali ľudí do gulagov. Dá sa s tým vyrovnáť, ak ľudí ako vy nebude priveľa. To by spôsobilo zánik dôstojného a demokratického Slovenska,“ uviedol zväz.

Strana Smer SD sa kedysi deklarovala ako „hrádza proti extrémizmu“, dnes sa názorovo s extrémizmom stotožňuje. Blahove vyjadrenia naznačujú, kto bude „nepriateľ Slovenska“ zodpovedný za jeho neúspechy. Blaha a neonacisti v tom majú jasno.

JARO FRANEK

Daniela Grollová-Spenser ROZPOLCENÁ DOBA, ROZPTÝLENÉ ŽIVOTY

■ Osobně pojatý pohled na dějiny Československa od 30. do 90. let minulého století, jehož celý název zní: *Rozpolcená doba, rozptýlené životy za druhé světové války a studeného míru*. Svou knihu založila historička a antropoložka Daniela Spenser na osudech vlastní rodiny. Autorka, pražská rodačka žijící v Mexiku, usiluje o objektivní vyličení historických událostí, jež vystupují z osudů jejích prarodičů stížených tragédií holokaustu. Věnuje se především životnímu příběhu své matky, překladatelky Ruth Toskové a jejího druhého manžela, významného redaktora a novináře Vladimíra Toska. Oba byli aktivními účastníky společenského dění v 50. a 60. letech a aktivně se zapojili do událostí pražského jara. Po odchodu z Československa se pohybovali v blízkosti představitelů levicového exilu. Ruth Tosková, narozená 1925 v Polsku v Přemysli, zemřela v roce 2013 v Praze.

V závěru se kniha zabývá i vztahem exulantů k české polistopadové společnosti. Autorka se nevyhýbá ani kontroverzním tématům, např. doložené spolupráci svých blízkých s StB, aniž by je však nějak soudila.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2025, z angličtiny přeložil Pavel Vereš. 392 stran, dop. cena 498 Kč.

Tea Ranno TRAMVAJ ŽIVOTA

■ Útlá kniha je inspirována příběhem Emanuela Di Porto, který jako dítě unikl nacistickým razím v římském ghettu v říjnu 1943 a patří k posledním pamětníkům této tragické události. Tehdy bylo z Říma do Osvětimi deportováno přes tisíc Židů, na konci války se jich vrátilo šestnáct. Kniha vznikla se sedmdesátiletým odstupem, díky tomu, že spisovatelku Teu Ranno zaujal v televizním dokumentu Emanuelův příběh natolik, že po něm začala pátrat. Zachránil se totiž díky pomoci řidiče tramvaje, s nímž jezdil celé dny po městě a předstíral, že je jeho vnuk. Živě a citlivě napsaný příběh, který zavádí čtenáře do válečné Itálie, je určen dětem starším deseti let, ale zaujme i dospělé.

Vydalo nakl. Lví kámen v Srbsku roku 2025. Z italštiny přeložila Klára Löwensteinová, doslov napsal Vít Kašpar. 139 stran, dop. cena 315 Kč.

KNIHY, VÝSTAVY UDÁLOSTI

Miriam Löwensteinová HOVORY S BEDŘICHEM LOEWENSTEINEM

■ Rozhovory se svým otcem, historikem se zaměřením na moderní evropské dějiny, které v emigraci přednášel na západoberlínské Freie Universität, vedla významná česká koreanistka M. Löwensteinová v letech 2012–2013. Osnovou rozhovorů jsou historické zvraty od roku 1939 do roku 1989. Loewenstein

Interiér turnovské synagogy. Foto archiv.

se přísně drží objektivity, nesklouzává do sentimentálních tónů, o vlastním životě a jeho peripetiích přemýšlí v souvislostech a s nadhledem. Rozhovory se však zabývají i obecnějšími tématy z oblasti historie, společenského a politického vývoje atd. Text reflektuje Loewensteinův zájem o interdisciplinární zkoumání historických témat.

V edici Paměť vydalo nakl. Academia v Praze. 264 stran, dop. cena 425 (v e-shopu nakl. 340 Kč).

ZBIGNIEW BAJEK V ŽATECKÉ SYNAGOZE

■ Před rokem byla veřejnosti zpřístupněna opravená žatecká synagoga. Výročí oslavuje interdisciplinární výstavou maleb, kreseb, fotografií, objektů a videí polského výtvarníka, profesora na krakovské Akademii výtvarného umění Jana Matejki Zbigniewa Bajeka (nar. 1958) s názvem *Svoboda. Hranice identity*.

Ve svém díle se Zbigniew Bajek věnuje tématům lidské identity, solidarity, zkoumání hranic svobody, akceptování cizosti v kontextu mapování traumatizujících krizí humanity od 20. století do dnešních dní, zejména transgeneračního přenosu zkušeností z holokaustu a z komunistické totality. Inspirací jsou mu i díla Franze Kafky, zejména jeho aforismy, které spisovatel psal při svém pobytu v Siřemi, nedaleko Žatce. Vystaven

je i Bajekův soubor fotografií *Věčné odpočinutí*, který dokumentuje funérární architekturu válečných nekropolí z první světové války v Nizkých Beskydech na jihu Polska, navrženou Dušanem Jurkovičem. Tento projekt inspirovalo napadení Ukrajiny Ruskem.

Pozoruhodnou výstavu bude možné navštívit v synagoze a rabínském domě v Žatci do **22. června**, vždy od pátku do neděle mezi 10 a 16 hodinou.

POŘADY V SYNAGOGÁCH DESETI HVĚZD

■ Sezonu již zahájily objekty, synagogy a rabínské domy, opravené v rámci Revitalizace židovských památek v Čechách a na Moravě. Například dne **22. června** od 17 hodin se v synagoze v Ústěku koná koncert tria Peter Györi, Annamária d'Almeida a Robert Fischmann. Představí repertoár židovských písní v tradičních i netradičních úpravách. Vstupné dobrovolné. Všechny programy naleznete na adrese www.10hvезд.cz.

SBÍRKA PRO TURNOVSKOU SYNAGOGU

■ Klenoty pro turnovskou synagogu – tak se jmenuje veřejná sbírka, jejímž cílem je získat finanční prostředky na výrobu replik původních židovských liturgických předmětů – koruny, štítu a nástavců na Tóru i ukazovátka –, které kdysi patřily k místní synagoze.

Originály těchto předmětů pocházejících z Turnova byly během druhé světové války převezeny do Prahy a po mnoho let se sem vracely pouze jako výpůjčky. Kvůli nevhodným podmínkám pro dlouhodobé vystavení už to ale nadále není možné. Repliky, které nyní plánujeme nechat zhotovit, by synagoze zůstaly natrvalo. Na jejich výrobě se budou podílet pedagogové a studenti turnovské šperkařské školy. Budou vytvořeny z mosazi, následně postříbřeny a pozlaceny, a budou co nejvěrněji odpovídat původní podobě z poloviny 19. století.

Cílem kampaně je získat 350 000 Kč – částka pokryje výrobu kopií i úpravu vitríny pro jejich celoroční vystavení. Sbírkou můžete podpořit: příspěvkem na transparentní účet **2803172649/2010**; do sbírkové pokladničky (jedna je umístěna na pultu turnovského infocentra, druhá v synagoze); či účastí na koncertech v synagoze. Kulturní program naleznete na adrese www.synagoga-turnov.cz.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

Maiselova 18, velký sál

Káva o čtvrté

■ Káva o půl čtvrté: Místo tradiční Kávy se v pondělí **9. června** od 15.30 koná představení *Chlapec v pruhozaném pyžamu*, které připravil Divadelní spolek Ty-já-tr dle knihy irského autora Johna Boyna. Jedná se o příběh šoa viděný dětskou optikou pomocí jednoduché projekce a několika mála rekvizit v anonymních šedých kostýmech. Scéna v hledišti je bez dekorací, hraje se mezi diváky. Po performanci se koná beseda s režisérkou a protagonisty. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

PARDES POP UP BEIT MIDRASH

■ Pardes je vzdělávací institut v Jeruzalémě, který nabízí otevřenou a přístupnou formou vedené studium talmudských textů a tradic. Ve dnech **5.–11. června** se v Praze koná seminář lektorů tohoto institutu, který nabídne inspirativní studium Talmudu pro začátečníky i pokročilé, večerní přednášky na aktuální témata, šabatton a nedělní limud. Akce se koná ve spolupráci Centra paměti a dialogu Bubny, pražské židovské obce, Federace židovských obcí v ČR, Židovského muzea a Lauderových škol. Program probíhá v angličtině a je na něj nutná rezervace. Více info získáte na info@cpdb.cz nebo tkc@kehilaprag.cz.

VÝSTAVA ŽIDÉ V ODBOJI

■ Nová výstava v Jeruzalémské synagoze *Židé v odboji 1939–1945*, již připravil Vojenský historický ústav Praha ve spolupráci se Spolkem židovských odbojářů a vojáků a Židovskou obcí v Praze, přibližuje příběhy československých Židů, kteří oblékli uniformu a sloužili na všech hlavních frontách – ve Velké Británii, Sovětském svazu, na Středním východě i jinde. Bojovali jako pěšáci, letci, tankisté, lékaři, radisté i parašutisté. Mnozí z nich zaplatili za svůj odpor proti nacismu životem.

Výstava vzdává čest těm, jejichž hrdinství bylo po dlouhou dobu opomíjeno, a vrací jejich osudy zpět do společné paměti. Je přístupná až do **21. září**, otevřená je denně mimo sobotu a židovských svátků od 10 do 18 hodin.

■ V Jeruzalémské synagoze můžete v červnu také navštívit komentovanou prohlídku, koná se **19. června** od 19 hodin, vstupné činí 100 Kč.

■ Dne **29. června** od 18 hodin pokračuje v synagoze cyklus varhanních koncertů,

KULTURNÍ POŘADY

Monika Hniková: Artefakt.
Dřevo, plátno, plast a motorový olej.

tentokrát zahrají skladby J. S. Bacha, B. Martinů, I. Kurze ad. varhanici Jitka Chaloupková a Václav Peter.

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE Kulturní přehled

■ 1. 6. od 10.00, náměstí Franze Kafky: *Komentovaná prohlídka po stopách Franze Kafky a jeho rodiny*, kterou vede naše lektorka Zuzana Pavlovská. Vstup 200 Kč.

■ 1. 6. 19–24 hodin, Klausova synagoga, U Starého hřbitova 3a, Praha 1: *Oslava svátku Šavuot*. Dar Tóry a Deset přikázání. Zveme vás na jedinečný večer věnovaný svátku Šavuot, při němž si připomínáme přijetí Tóry na hoře Sinaj – dar, který po tisíciletí formuje židovskou tradici, identitu i každodenní život. Večerem vás v češtině i angličtině provedou rabín David Maxa (Ec chajim Praha), rabínka Lea Mühlstein a rabín Andrew Goldstein (Ark Synagogue, Londýn). Hudebního doprovodu se ujme Ralph Selig, jeden z největších odborníků na středoevropskou synagogální hudbu. Akce probíhá ve spolupráci s progresivní židovskou komunitou Ec chajim. Vstupné 150 Kč.

V rámci semináře *Pardes Pop Up Beit Midrash* se v Maiselově synagoze v Praze konají dvě rabínské přednášky:

■ 5. 6. od 19.30: Rabín Zvi Hirshfeld: *Jak se postavit k pádu nepřátel – s radostí, či smutkem?* Společně prozkoumáme různé přístupy, které k této otázce nabízejí tradiční rabínské texty.

■ 9. 6. od 19.30: Dr. David I. Bernstein: *Život v nejistém světě: židovský přístup*. Přednáška se pokusí představit tradiční židovský pohled na četné nejistoty, které nám život přináší.

Obě akce proběhnou v anglickém jazyce a je na ně volný vstup.

■ 17. 6. od 19.00, Maiselova synagoga: Přednáška Janine P. Holc *Tkadleny z Trutnovska: nucené práce židovských žen během holokaustu*. Po anexi Sudet v roce 1938 byly v mnoha továrnách, které vlastnili místní Němci, zřízeny tábory nucených prací pro židovské obyvatelstvo. Zároveň však pokračovalo zaměstnávání českých a německých nežidovských pracovníků. Dr. Janine P. Holc z Loyola University v Marylandu se ve své přednášce zaměří na skupinu textilních továren v oblasti Trutnovska, kde byly od roku 1940 až do května 1945 internovány polské židovské dívky ze Slezska. Akce bude simultánně tlumočena. Vstup volný.

■ 19. 6. od 19.00, Maiselova synagoga: Divadelní představení *Chlapec a strašidlo*. Hra studenta Johana Březky, inspirovaná texty z terezínského časopisu *Vedem*, přibližuje příběh nadějněho mladého básníka Hanuše Hachenburga. Nahlédnete do jeho života v terezínském ghettu na Domově 1 a dozvíte se, jaké byly pravděpodobné okolnosti vzniku jeho loutkové hry *Hledáme strašidlo*. Představení připravili studenti Gymnázia Přírodní škola. Vstup volný.

MEZI PŘÍKOPY A VALY

■ V úterý **3. června** v pražském kině Pilotů pořádají filmový klub JCC a Paměť národa projekci dokumentárního snímku o Terezíně *Mezi příkopy a valy*. Po ní následuje beseda (v češtině a angličtině) s režisérem Viktorem Portelem a průvodcem po bývalém ghettu Lukášem Lvem.

LIBEŇSKÁ SYNAGOGA

■ V červnu pořádá spolek Krajinou přílivu v Libeňské synagoze výstavu obrazů **Moniky Hnikové**, absolventky pražské Akademie výtvarných umění, ateliéru sochařského i malířského. Ve svých pracích propojuje poetičnost přírodního prostředí s technicistní realitou spalovacích motorů. Maluje vyjetým olejem obrazy ze své povahy proměnné a vytváří objekty reflektující mechanismus stroje. V synagoze využila možnost instalovat obrazové formy v různých výškových patrech. Instalaci pojala jako organickou součást synagogy. Inspirovala se pro ni sváteční modlitbou *Unetane tokef*, slovy člověk je „jako stín, který pomíjí, jako mrak, který se rozplyne, jako tráva, která vadne, jako květ, který se rozpadá“. Výstavu lze zhlédnout ve dnech **5.–25. června**, denně od 14 do 20.00. Vernisáž se koná **4. 6.** v 19.00. Více informací viz www.krajinouprilivu.cz.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Jom ha-acmaut:** Izraelský Den nezávislosti připadl letos na 1. května, tedy na státní svátek. Tradiční odpolední oslava se tak konala s několikadenním zpožděním, v úterý 6. května. Její téma letos znělo: Ženy, které se zapsaly do dějin moderního Izraele. Na školním hřišti byly připraveny aktivity, během nichž bylo možné se seznámit například s životními osudy izraelské premiérky Goldy Meirové, nobelistky a vědkyně Ady Jonathové, zpěvačky Naomi Šemer, bývalé rukojmí Emily Damari a mnoha dalších. Kromě vzdělávacích aktivit se samozřejmě nezapomnělo ani na zábavu (pod vedením studentů kvinty bylo možné se třeba naučit hrát šeš beš) a na dobré jídlo (na jehož přípravě se kromě školní kuchyně výrazně podíleli také septimáni).

■ **Golem v mobilu:** Učitel našeho vyššího gymnázia Milan Ducháček je součástí týmu, který připravuje interaktivní historické příběhy na platformě „Poznejme Česko“ (www.poznejmecsko.cz, rovněž ke stažení zdarma jako aplikace pro mobilní telefony). Mimo jiné tu najdete příběh o Golemovi, o osudech královédvorské rodiny Sochorů a jejich textilního podniku nebo příběh spojený s židovským hřbitovem v Mořině. Nabídka příběhů se stále rozšiřuje. Třeba se vám tento tip bude hodit pro vaše letní cesty.

■ **Beseda s Josefem Salomonovičem:** Poslední dubnový den jsme ve škole přivítali vzácného hosta, pana Josefa Salomonoviče. Rodák z Ostravy prošel jako dítě lodžským ghettem, několika koncentračními tábory i pochoodem smrti. Ačkoli pan Salomonovič žije již desítky let ve Vídni, uchoval si skvělou znalost češtiny. O své vzpomínky se nemírně poutavým způsobem podělil se studenty kvinty. Za zprostředkování besedy děkujeme paní Kateřině Salomonovičové, manželce nedávno zesnulého Radana Salomonoviče, dlouholetého předsedy Rady školy, který byl synovcem pana Josefa.

■ V červnu nás čekají maturity, obhajoby seminárních prací a pak slavnostní zakončení školního roku. kw

VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ NADACE ŽOP

■ Správní rada Nadace Židovské obce v Praze vyhláší 2. termín výběrového řízení na nadační příspěvky pro rok 2025.

Témata: podpora vzdělávání a českého židovského školství; ochrana kulturních památek; rozvoj židovských tradic na úze-

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

mí České republiky. Žádosti o nadační příspěvek musí být podány na předepsaných formulářích Nadace Židovské obce v Praze. Termín uzávěrky je stanoven k **30. 6. 2025**. Bližší informace a formuláře jsou k dispozici na e-mailové adrese nadace-zovp@volny.cz nebo na <https://www.kehilaprag.cz/>.

NALEZENÉ DÍLO F. M. NÁGLA

■ Muzeum Vysočiny Jihlava do svých sbírek nedávno zakoupilo obraz, který namaloval rodák z Kostelní Myslové u Telče, malíř František Mořic Nágl (1889–1942). Shodou okolností se jedná o plátno, které malíř vytvářel na telčském náměstí v roce

Obraz, který F. M. Nágl maloval před zatčením.

1941 a přímo u stojanu ho poté zatklo gestapo. Existuje fotografie, na níž je Nágl zobrazen při práci na díle krátce před zatčením (viz *Rch* 6/2002). Pracovníci muzea obraz identifikovali právě na základě tohoto snímku. Zakoupili ho v minulém roce od telčského soukromníka. Obraz je nyní ve sbírce Muzea Vysočiny Jihlava, pobočka Telč.

Za informaci děkujeme panu *Martinu Kosovi*, akad. malíři.

MALÝ MEHRIN

■ V červnu pořádá židovské kulturní centrum Malý Mehrin v Brně (Videňská 14) například procházku Zmizelí sousedé aneb Po stopách židovských obyvatel Židlochovic. Koná se v **neděli 15. června od 14 hodin** v Židlochovicích u Brna (sraz před knihobudkou na spodní straně náměstí). Procházka připomene rodiny Burianových, Kosinových, Krausových, Steinero- vých, Stiasných, Oskara Kohna, Bedřichy

Schäferové, Otty Fischla, Elišky Morgensternové a dalších, s komentářem k historickému kontextu perzekuce osob označených norimberskými zákony za Židy a židovské mišence v Židlochovicích (tehdy pohraničním městě Gross Seelowitz). Celý červnový program naleznete na www.malymehrin.cz.

HAGIBOR

MALÁ POCTA ARCHITEKTUŘE

■ Když nedávno, ve svých 81 letech, odešel na věčnost architekt Jan Líněk (1943–2025), autor rekonstrukce a dostavby Hagiboru, dnešního Domova sociální péče v Praze, zůstala v jeho archivní pozůstalosti také kniha *Residential Architecture for Senior Citizens* (Obytná architektura pro obyvatele-seniory) od Chrise van Uffelena, historika a znalce.

Publikace německého odborného nakladatelství Braun mapuje vybranými příklady výsledky dnešního stavebního umění se sociálními aspekty v Evropě i zámoří.

A Česko zde prezentuje právě židovský domov. Architekt se rozhodl věnovat knihu Židovské obci v Praze a „pocit“ tímto uznáním svého klienta, tvůrčího partnera. V cestě na obec mu však stály důsledky vleklé nemoci...

Nicméně malý odkaz umělce se přece jen podařilo naplnit. V polovině května došlo k předání publikace do hagiborského historického archivu. Během komorního obřadu za osobní účasti vdovy ing. Věry Dubské, archi-

tektovy dcery Kláry, bratra Jiřího a autora těchto řádků a v přítomnosti místopředsedkyně židovské obce Evy Lorencové a tajemníka Michala Borgese převzal publikaci ředitel Hagiboru dr. Radek Roule. Architekto- vých pozůstalým nabídko setkání také příležitost k prohlídce díla, respektující historický starobinec Viktora Kafky, Línkova dávného kolegy z konce 19. století.

Během schůzky došlo i na informaci o současném programu a užívání domova a v diskusi i na další české domovy pro seniory, ty dnešní, ale i ty předlistopadové, z rukou legendárního tandemu Líněk-Miluní- níč. Delikátní atmosféra dala připomenout i zasuté okamžiky z hledání, skicování ve spánku i ve dne na papíře s „korunou“ Jana Línka: stříháním i lepením kartonového modelu. Výsledek naplnil jeho představu. Dům jako štít proti hlomozu sousedící křižovatky i archa bezpečí hagiborské „mišpochy“ – v kruhu zahrady coby symbolu krásy všehomíra. Jiří Horský

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V mesiaci **jún** oslavia narodeniny: pán Juraj Strelinger, nar. 13.6. – 76 rokov; pán Ivan Belan, nar. 26.6. – 80 rokov; pani Anna Senčková, nar. 24.6. – 55 rokov, a pán Peter Hrnčiar, nar. 6.6. – 44 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie

So smútkom oznamujeme, že 3. mája zomrel vo veku 92 rokov pán JUDr. Július Koval. Rozlúčka sa konala 7. mája v obradnej sieni krematória v Banskej Bystrici. Nech je jeho duša zviazaná do zväzku večného života!

Zichrona livracha.

ŽNO BRATISLAVA

V **júnu** oslavia narodeniny: pán Matúš Babka – 50 rokov; pán Ing. Peter Feldmar – 65 rokov; pani MUDr. Eva Janovicová – 88 rokov; pani Edita Kamenická – 75 rokov; pán Michal Kamenický – 73 rokov; pani Katarína Kovárová – 73 rokov; pani PhDr. Gabriela Mencerová – 84 rokov; pán Radion Rabinovič – 60 rokov; pán Ján Strelecký – 74 rokov; pán Juraj Weiss – 71 rokov, a pán Pavel Weiss – 80 rokov. Oslávencom prajeme veľa zdravia, spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **červnu** oslaví narodeniny: pan David Mazer, nar. 2.6. – 25 let; pani Kateřina Rusňáková, nar. 8.6. – 46 let; pani Kateřina Bartošová, nar. 9.6. – 33 let; pani Růžena Hanáčková, nar. 9.6. – 75 let; pan Josef Ondra, nar. 11.6. – 67 let; pani Veronika Ruth Slavíková, nar. 17.6. – 41 let; pani Judita Havelková, nar. 20.6. – 65 let; Ester Klausová, nar. 20.6. – 9 let; Maxmilián Mayer, nar. 21.6. – 10 let; pan Tomáš Weisz, nar. 23.6. – 63 let; pani Iva Vlčková, nar. 25.6. – 44 let; pan Petr Pisk, nar. 28.6. – 51 let, a pan Zdenko Brandejs, nar. 29.6. – 90 let. Oslavencům přejeme do dalších let vše nejlepší, hlavně pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **červnu** oslavují: pan RNDr. Tomáš Bartoň; pan Ladislav Faigl; pan Jakub Frejlach; pan ThDr. Ivan Kohout, Th.D.; pan Ing. Daniel Malý; pani Jana Palkovičová; pan Oleksandr Shytiy; pani Channa Šimonová, a pan Petr Wellemín. Přejeme jim do dalších let všechno dobré, hlavně pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ZPRÁVY Z OBCÍ

ŽO KARLOVY VARY

V **červnu** oslaví narodeniny: pani MUDr. Růžena Möstlová, nar. 5.6. – 76 let; pani Helena Dietlová, nar. 11.6. – 83 let, a pan Ing. Petr Lewi, nar. 15.6. – 92 let. Přejeme jim hodně zdraví, a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **jún** oslavia narodeniny: pán Mgr. Robert Bayer – 62 rokov; pán JUDr. Alexander Fuchs – 77 rokov; pani MUDr. Edita Ganóczyová – 73 rokov; pani MUDr. Ludmila Grossmanová – 68 rokov; pán Róbert Illeš – 63 rokov; pán Ing. Pavol Jesenský – 64 rokov; pani Mgr. Katarína Kamenská – 72 rokov; pán Gabriel Klein – 86 rokov; pán PhMr. Peter Novák – 73 rokov; pán Ing. Ivan Vesel – 80 rokov; pani Kristína Schlinger Gati – 55 rokov, a pani Katarína Hermel – 73 rokov. Prajeme im veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **červnu** oslaví narodeniny: pani Olga Hronová, nar. 9.6. – 49 let, a pan Michal Hron, nar. 18.6. – 76 let. Přejeme jim vše nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **červnu** oslavují: pani Zuzana Talášková, nar. 25.6. – 60 let; pani Daniela Zavadilová, nar. 23.6. – 87 let, a pan Julius Meinl, nar. 9.6. – 66 let. Přejeme jim vše nejlepší, hlavně pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **červnu** oslaví narodeniny: pani PhDr. Milena Slaninová – 79 let; pan MUDr. Antonín Bělař – 81 let, a pani Adriana Malá – 73 let. Přejeme jim vše nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **červnu** oslaví narodeniny naši členové: pan Karel Yitzchak Bednář – 18 let; pani Iva Kinclová – 64 let; pani Tereza Kohoutová – 39 let; pani Dagmar Löwyová – 45 let, a pan Ivan Martin – 77 let. Všem oslavencům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **červnu** oslaví narodeniny: pan Ivan Bialik, nar. 4.6. – 79 let; pan Michal Borges, nar. 23.6. – 76 let; pani Věra Čeňková, nar. 4.6. – 99 let; pani Eva Feuerstein, nar. 2.6. – 77 let; pani Eva Formánková, nar. 24.6. – 89 let; pan Alexander Goldscheider, nar. 22.6. – 75 let; pan Otto Herman, nar. 22.6. – 76 let; pani Hana Honická, nar. 4.6. – 85 let; pani Josefa Kačenová, nar. 8.6. – 87 let; pan Vladimír Kolár, nar. 22.6. – 78 let; pan Bedřich Kratochvíl, nar. 9.6. – 76 let; pan Pavel Langer, nar. 18.6. – 77 let; pan Jiří Navrátil, nar. 5.6. – 79 let; pani Marta Neracher, nar. 14.6. – 76 let; pan Jiří Reiner, nar. 7.6. – 86 let; pani Shaer Etti Minaševna, nar. 10.6. – 90 let; pan Jaromír Schling, nar. 21.6. – 79 let; pani Naděžda Sikytová, nar. 27.6. – 90 let; pan Milan Tuček, nar. 10.6. – 77 let; pan Tomáš Veselý, nar. 27.6. – 85 let; pan Gustav Vlček, nar. 5.6. – 84 let; pani Zuzana Zavadlová, nar. 12.6. – 87 let, a pani Myra Zelinková, nar. 29.6. – 87 let. Všem oslavencům přejeme do dalších let vše nejlepší, hlavně dobré zdraví, klid a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

Hakamat Maceva

První jarcajt pana Avrahama (Babi) Elbaze z“l se konal 27. ijaru 5785 (25. května 2025) na Novém židovském hřbitově v Praze.

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **jún** oslavia svoje narodeniny: pán Peter Červeňák – 37 rokov; pán Ing. Bernhard Eckhaus – 71 rokov; pán PhDr. Miloš Křišťák, Ph.D. – 44 rokov, a pán MUDr. Ivan Schvalb – 68 rokov. Oslávencom prajeme všetko najlepšie, hlavne pevné zdravie.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **červnu** oslaví narodeniny: pani Drahomíra Krásová, nar. 5.6. – 70 let, a pani Alena Šplíchalová, nar. 30.6. – 75 let. Oslavencům přejeme vše nejlepší, hlavně pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

STŘELBA VE WASHINGTONU, D. C.

Ve středu 21. května zabil střelec dva pracovníky izraelské ambasády. Stalo se to před Židovským muzeem ve Washingtonu, kde se mladý pár Sarah Milgrimová a Jaron Lišinský účastnil akce, kterou organizoval Americký židovský výbor. Milgrimová před svým angažmá na ambasádě pracovala v Tel Avivu pro iniciativu Tech2Peace, která se snaží v oblasti technologií budovat spolupráci mezi Izraelci a Palestinci, Lišinský byl znám jako příznivec mírových dohod mezi Izraelem a arabskými sousedy.

Vrah, 30letý Elias Rodriguez, pochází z Chicaga a byl kdysi spojován s krajně levicovou skupinou v tomto městě a byl i členem skupiny, která organizovala demonstrace na podporu Palestinců; při zatčení křičel „svoboda Palestíně“. Byl obviněn z dvojnásobné vraždy prvního stupně. Komentáře uvádějí, že násilný čin bolestně připomíná, že protiizraelské protesty mají velmi reálné důsledky.

UMĚLÉ VZPOMÍNKY

Památník v Osvětimi vydal ostré prohlášení, ve kterém varuje před fiktivními snímky obětí vyhlazovacího tábora, které byly vytvořeny pomocí umělé inteligence na facebookové stránce 90's History: „Nejedná se o skutečné fotografie obětí. Jsou to digitální výmysly, které mohou způsobit, že vzpomínky promění ve fikci.“

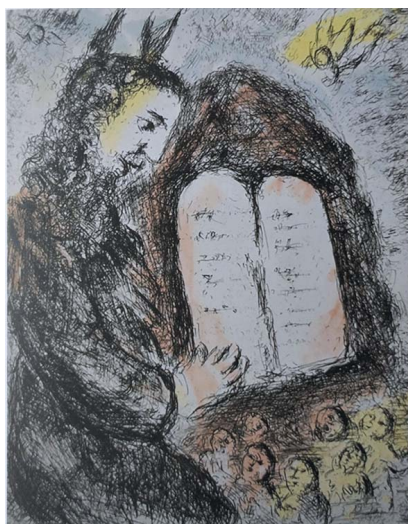
Památník obvinil stránku z kopírování dat a nahrazování autentického materiálu „estetizovanou deformací“. Jeden příspěvek generovaný umělou inteligencí ukazuje fiktivní verzi osvětimského orchestru – obraz čistě oblečených mužů hrajících v moderní hale. Již v loňském roce UNESCO zveřejnilo zprávu, ve které varuje, že AI může vést k šíření lživých a zavádějících tvrzení o holocaustu na internetu.

Z POZŮSTALOSTI E. KOHENA

Agentura Reuters informovala, že Sýrie s přímým souhlasem prozatímního syrského prezidenta Ahmada Šary předala Izraeli soubor věcí patřících popravenému izraelskému špiónovi Elimu Kohenovi. Ten je v Izraeli považován za hrdinu a nejslavnějšího špiona Mosadu, neboť se mu v letech 1961–1965 podařilo infiltrovat mezi syrskou politickou elitu a získávat zásadní informace pro židovský stát. Na jaře 1965 byl zatčen a 18. května veřejně popraven v Damašku.

Archiv obsahuje na 2500 dokumentů, rodinných fotografií, dopisů a osobních

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Marc Chagall: *Mojžíš z svých snů*, 1981.

věcí, ale také klíč od Kohenova bytu v Damašku, jeho zpravodajské zprávy či poslední vůli. Kohenovy ostatky však Izrael stále nezískal.

PRVNÍ ŽIDOVSKÁ MINISTRYŇE

Osmdesát let po konci druhé světové války má Německo první židovskou ministryni ve spolkové vládě. 59letá Karin Prienová byla nominována do čela ministerstva školství, rodiny, seniorů, žen a mládeže v budoucí vládě vedené Friedrichem Merzem. Dříve zastávala funkci ministryně školství ve Šlesvicku-Holštýnsku a byla také předsedkyní Konference ministrů kultury. Narodila se v Amsterdamu v roce 1965 v židovské rodině, která uprchla z nacistického Německa, a jako dítě se přestěhovala do západního Německa. Rodiče jí ze strachu před antisemitismem zakazovali hovořit o svém židovském původu.

Prienová je považována za představitelku umírněného křídla CDU. Její volba do funkce ministryně školství má také symbolický význam: potvrzuje závazek Německa bojovat proti jakékoli formě antisemitismu.

ELEANOR VELIKÁ

Na filmovém festivalu v Cannes představila americká herečka Scarlett Johanssonová svůj režisérský debut, film *Eleanor the Great*, v němž hraje hlavní roli 95letá herečka June Squibb. Johanssonová se svěřila, že kvůli tragickému osudu jejího pradědečka, který byl spolu se dvěma syny zavražděn ve varšavském ghettu, ji režie snímku velice zasáhla.

Jedná se o příběh Eleanor Morgensteinové, svérázné devadesátileté ženy, která se po ztrátě své nejlepší přítelkyně Bessy, přeživší holocaust, přestěhuje z Floridy do New Yorku. Po marných pokusech nalézt v novém prostředí blízké duše se spřátelí s mladou studentkou žurnalistiky; zaujme ji tím, že si přivlastňuje Bessyiny traumatické vzpomínky a prožívá příběhy z dětství své přítelkyně v nacisty okupované Polsku. Ač se film zabývá významnými tématy, příliš vřelý kritický ohlas zatím nevyvolal.

IZRAEL NA EUROVIZI

V mezinárodní divácké pěvecké soutěži Eurovize se na druhém místě umístila 24letá Juval Raphaelová, zástupkyně Izraele a přeživší masakru na festivalu Nova, se symbolickou písní *New Day Will Rise*. Na soutěž ji doprovázelo několik přátel, s nimiž se 7. října schovávala před teroristy z Hamásu.

Před finále prohlásila, že hodlá ignorovat veškeré propalestinské protesty a soustředit se jen na svůj výkon. Zvítězila díky hlasování diváků, kdy Izrael získal plný počet bodů od zemí, které se účastní soutěže, a bodoval i v kategorii voličů, kteří zástupce v Eurovizi neměli. (am)

רוש חודש
רוש חודש
ROŠ CHODES

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodes*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 29. 5. 2025.

Cena 50 Kč (2,20 €)